

TALLINNA TEHNIKAÜLIKOOL

Majandusteaduskond

Majandusarvestuse instituut

Finantsarvestuse õppetool

Merle Laaneots

**TULUDE KAJASTAMINE: KONTSEPTUAALSED
PROBLEEMID JA UUE HARMONISEERITUD STANDARDI
VÄLJATÖÖTAMINE**

Magistritöö

Juhendaja: professor Lehte Alver

Tallinn 2014

SISUKORD

LÜHENDITE LOETELU JA MÕISTED	3
ABSTRAKT	4
SISSEJUHATUS	5
1. TULU KAJASTAMINE	8
1. 1. Tulu olemus	8
1. 2. IASB ja FASB kontseptuaalsed raamistikud	17
1. 3. Tulu mõisted IASB ja FASB kontseptuaalsetes raamistikes ning standardites	24
2. IASB JA FASB KOOSTÖÖPROJEKT JA UUS TULU STANDARD	32
2. 1. Standardite harmoniseerimine	32
2. 2. Uus tulu standard – tulu kliendi lepingutest	39
2. 3. Uus tulude kajastamise mudel	47
2. 4. Autori hinnang uuele standardile ja ettepanekud parendamiseks	59
KOKKUVÕTE	61
VIIDATUD ALLIKAD	63
SUMMARY	69
LISAD	71
Lisa 1. Tulu definitsioonide võrdlus	71
Lisa 2. Kasumi definitsioonide võrdlus	72
Lisa 3. FASB <i>Codification</i> valdkondade ja teemade lõikes	73
Lisa 4. Uue tulu standardi muudatused US GAAP-i valdkondade lõikes	74

LÜHENDITE LOETELU JA MÕISTED

Codification – US GAAP-i süstematiseeritud, elektrooniline kogumik

EFRAG – *European Financial Reporting Advisory Group*, Euroopa Finantsaruandluse Nõuandev Grupp

FASB – *Financial Accounting Standards Board*, Ameerika Finantsarvestuse Standardite Nõukogu

IASB – *International Accounting Standards Board*, Rahvusvaheline Arvestusstandardite Nõukogu. Magistritöös kasutatakse lühendit IASB enamasti laiemas tähenduses, viidates nii IASB-le kui ka tema eelkäijale IASC-le.

IASC – *International Accounting Standards Committee*, Rahvusvaheline Arvestusstandardite Komitee

IOSCO – *International Organization of Securities Commissions*, Väärtpaberikomisjonide Rahvusvaheline Organisatsioon

SEC – *Securities and Exchange Commission*, Ameerika Ühendriikide Väärtpaberi- ja Börsikomisjon

IAS – *International Accounting Standards*, IASC koostatud rahvusvahelised arvestusstandardid

IFRS – *International Financial Reporting Standards*, IASB koostatud rahvusvahelised finantsaruandluse standardid. Magistritöös kasutatakse lühendit IFRS enamasti laiemas tähenduses, viidates kehtivatele IASB juhendmaterjalidele terviklikult (IAS-idele, IFRS-idele ning nende tõlgendustele SIC-idele ja IFRIC-itele).

US GAAP – *US Generally Accepted Accounting Principles*, Ameerika Ühendriikides kehtivad arvestusstandardid. Magistritöös kasutatakse lühendit viidates FASB ja SEC-i väljastatud arvestusstandarditele ning muudele juhendmaterjalidele.

SFAC – *Statements of Financial Accounting Concepts*, FASB koostatud finantsarvestuse kontseptuaalne raamistik

ABSTRAKT

Magistritöö eesmärgiks oli analüüsida tulu kajastamise kontseptuaalseid probleeme. Teema olulisust selgitab asjaolu, et tulu kajastamise küsimused mõjutavad pea kõiki finantsaruannete koostajaid ja lugejaid. Töö käigus selgitati, et eriala sõnaraamatud defineerivad tulusid mitmeti, tihti on selgitused vastuolulised. Ka IASB ja FASB kontseptuaalsed raamistikud sisaldavad terminite osas ebakõlasid. Finantsarvestuse põhielementide defineerimine võib tunduda tähtsusetu, kuid nende elementide hoolikas analüüs on parim viis vältida vastuolusid standardites. Tulusid tuleks defineerida lähtuvalt olemusest mitte selle alusel, mida nende eest saadakse.

Harmoniseeritud arvestuspõhimõtete ja ühtsete standardite rakendamine globaalselt soodustaks regioonide koostööd ja aitaks kaasa majanduse elavnemisele. Uue tulu standardiga harmoniseerivad IASB ja FASB tulude kajastamise põhimõtted. Formaalselt jäävad kehtima siiski eraldi standardid. Muudatuste tulemusena hakkavad ettevõtted kasutama uut viieastmelist tulude kajastamise mudelit. Tulude kajastamisel suureneb hinnangute osatähtsus. Uue standardi rakendumisel jäävad püsima kontseptuaalsed probleemid terminite tasandil.

Võtmesõnad: tulude kajastamine, uus tulu standard, IASB ja FASB koostöö, IFRS-i ja US GAAP-i harmoniseerimine

SISSEJUHATUS

Globaalses majanduskeskkonnas on paljude ettevõtete äritegevus seotud mitmete riikide ja regioonidega. Kuigi mitmete riikide ettevõtete finantsaruanded võivad paista sarnased, sisaldavad need erinevusi, mida on põhjustatud ajaloolised, sotsiaalsed, majanduslikud ja juriidilised aspektid (Conceptual ...). Iga riigi arvestusstandardeid on vorminud selle riigi unikaalne ajalugu ja keskkond. See on põhjustanud olukorra, kus finantsaruannete põhielementidel puuduvad ühtsed definitsioonid, kus on kujunenud mitmesugused kriteeriumid elementide kajastamiseks ning mõõtmiseks. Autori hinnangul pole mõistlik olukord, kus iga ettevõtte kajastab piiriüleseid tehinguid lähtuvalt kohalikest regulatsioonidest. Ühtsete, harmoniseeritud arvestuspõhimõtete rakendamine soodustaks regioonide koostööd ja aitaks kaasa majanduse elavnemisele.

Rahvusvaheliste arvestuspõhimõtete harmoniseerimise teemadel on eriala spetsialistid juba aastakümneid arutlenud. Teema on taaskord aktuaalne, kuna käesoleval aastal peaks Rahvusvaheline Arvestusstandardite Nõukogu (*International Accounting Standards Board*, edaspidi IASB) ja Ameerika Ühendriikide Finantsarvestuse Standardite Nõukogu (*Financial Accounting Standards Board*, edaspidi FASB) koostöö tulemusena valmima uus tulustandard. Uus standard peaks ühtlustama IFRS-is ja US GAAP-is toodud, seni tihti vastandlikud, tulu kajastamise põhimõtted. Teema olulisust tõstab asjaolu, et tulu kajastamise küsimused mõjutavad pea kõiki finantsaruannete koostajaid ja lugejaid. Uue standardiga tutvumine ja selle mõju analüüs on oluline ka seetõttu, et börsiettevõtetele rakendub uus standard tõenäoliselt juba alates 2017. aastast – ettevõtetele on aega vaid paar aastat muudatuste mõistmiseks ja vajadusel äriprotsesside ümberkorraldamiseks.

Et selgitada, milliseid teadustöid on tulude kajastamise ning FASB ja IASB koostöö projekti teemal viimastel aastatel kirjutatud, otsis magistritöö autor *Proquest* ja *DART* andmebaasidest dissertatsioone. Perioodist 2010 kuni 2014 tuvastas autor mõnikümmend magistri- ja doktoritööd, mis on kirjutatud harmoniseerimise, IFRS-ide ning tulude teemadel. Enamik neist käsitleb spetsiifilisi aspekte, mis antud töö teemaga ei haaku. (*DART-Europe*; *Proquest*) Magistritöö teemaga kõige lähedasemal teemal on kirjutanud oma doktoritöö Mary

McCarthy 2012. aastal. McCarthy töö teemaks oli „*Financial statement preparers' revenue decisions: Accuracy in applying rules-based standards and the IASB-FASB revenue recognition model*“. Ta uuris ning analüüsis finantsaruannete koostajate valikuid seoses tarkvara tulude kajastamisega, lähtudes kehtivast US GAAP-ist ja uuest tulu standardi kavandist. (Proquest)

Magistritööga soovib autor anda oma panuse tulude kajastamise probleemide käsitlemisesse. Magistritöö eesmärk on analüüsida tulu kajastamise kontseptuaalseid probleeme ning selgitada, kas IASB ja FASB tulu standardite harmoniseerimise nimel tehtud koostöö on vähendanud neid probleeme. Autor otsustas analüüsida ja uurida tulude kajastamise probleeme kontseptsioonide ja aluspõhimõtete tasandil, sest arvab, et kõik muud tulude arvestuse ja kajastamisega seotud küsimused taanduvad aluspõhimõtetele. Lisaks tahab autor tõestada arvestuspõhimõtete harmoniseerimise vajadust ja kasulikkust. Uue tulu standardi eesmärk on likvideerida vastuolud ja nõrkused IFRS-i ning US GAAP-i tulude kajastamist reguleerivatest standarditest. Siinkohal tuleks täpsustada, et uus tulu standard ei ole ühine standard IFRS-i ja US GAAP-i kasutajatele. Arvestuspõhimõtted töötatakse välja ühiselt, kuid formaalselt pole muudatused seotud. IASB asendab kehtiva tulu standardi uuega, FASB aga täiendab olemasolevaid standardeid. Muudatuste tulemusena harmoniseeruvad IFRS-i ja US GAAP-i arvestuspõhimõtted. Magistritöös kasutatakse muudatustele viitamisel üldisemat terminit „uus tulu standard“, et rõhutada harmoniseerimise olulisust.

Magistritöö autor püstitab eesmärgi täitmiseks kaks hüpoteesi:

1. Puudub ühtne tulude definitsioon, mistõttu erinevad IASB ja FASB põhimõtted ja arvestusstandardid.
2. IASB ja FASB koostöö tulemusena koostatud uus tulu standard lahendab mõistete ja arvestuspõhimõtete erinevuse probleemi.

Hüpoteeside kontrollimiseks kasutab autor empiirilisi-teoreetilisi meetodeid. Võrdluste ja analüüside teostamisel tuginetakse peamiselt teadusartiklitele, standarditele, ekspert-hinnangutele. Magistritöö käigus antakse lühidalt ülevaade erialase kirjanduse põhjal senistest seisukohtadest. Analüüsitakse definitsioone ja tulu kontseptsioone. Selgitatakse uue tulu standardi loomise tagamaid ning antakse hinnang IASB ja FASB standardite harmoniseerimise projektile, konkreetsemalt uue tulu standardi kavandile.

Magistritöö koosneb kahest osast. Töö esimeses osas analüüsitakse tulu olemust ja kontrollitakse esimese hüpoteesi paikapidavust. Selleks võrreldakse sõnaraamatute ning eriala leksikonide definitsioone ja selgitusi, et tuvastada, mis on tulu ja millistest kriteeriumitest lähtuvalt peaks seda kajastama. Selgitatakse arvestuses levinud lähenemised, kontseptuaalse raamistiku olemasolu ning roll standardite loomisel. Edasi võrreldakse mõisteid kehtivates IASB ja FASB kontseptuaalsetes raamistikutes ja standardites.

Magistritöö teises osas kontrollitakse teise hüpoteesi paikapidavust. Selleks analüüsitakse standardite harmoniseerimise vajadust ning selgitatakse, kuidas peaks harmoniseerimine toimuma – kas piisab arvestuspõhimõtete ühtlustamisest või on vajalik ühtse standardi rakendamine? Edasi antakse ülevaade IASB ja FASB koostööprojektist ning uuest tulu standardist. Autor võrdleb kehtivaid definitsioone ja arvestuspõhimõtteid ja selgitab, kui paljud tulude kajastamise probleemid leiavad uue standardi rakendumisel lahenduse. Lõpetuseks annab autor omapoolse hinnangu uuele tulu standardile ja teeb ettepanekud edaspidisteks parendusteks.

1. TULU KAJASTAMINE

1.1. Tulu olemus

Enne teatud olukorra või tehingu raamatupidamises kajastamist, peaksid raamatupidajad proovima seda mõista. Kuidas saab kajastada midagi, mida ei osata selgitada? (Evans 2003, 195) Magistritöö autor soovib analüüsida tulude kajastamisega seotud probleeme. Et seda süstemaatiliselt ja tulemuslikult teha, on vaja esmalt selgusele jõuda, mis on ettevõtete jaoks tulu. Töö esimeses osas analüüsitakse tulu olemust ja kontrollitakse esimese hüpoteesi paikapidavust. Ajalooliselt on tulude kajastamisel põhiline küsimus olnud „Millal?“, mitte „Mida?“ (Revenue Recognition c). Enamike ettevõtete ärimudelid olid lihtsad, ettevõttel olid kulud (peamiselt toorme ja tööjõuga seotud) ja tulud (raha või muu hüve, mida klient andis vastutasuks saadud kauba või teenuse eest). Tänapäeval on ärimudelid aga palju keerulisemad, eriti rahvusvaheliselt tegutsevatel ettevõtetel. Mitmetasandiliste tehingute kajastamisel tekib küsimuse „Millal?“ kõrval ka küsimus „Mida?“ kajastada tuluna. Tulu defineerimiseks pööratakse esmalt sõnaraamatute poole.

Eesti keele seletavas sõnaraamatus on tulu kohta kaks selgitust. Tulu on (Eesti keele seletav ...): 1) „teatud perioodil isiku, majandusüksuse või kogu ühiskonna poolt omandatud raha või hüved“ või 2) „kasu, abi“. Need selgitused on väga üldised ja viitavad kasu saamisele. Tallinna Tehnikaülikooli professorite Jaan ja Lehte Alveri ning Uno Mereste koostatud leksikonid selgitavad tulusid detailsemalt. Terminit „tulu“ on Mereste selgitanud kaheksast aspektist, muuhulgas viitab ta ka raamatupidamisseaduses toodud mõistele. Regulaatsioonide definitsioone vaadatakse töö hilisemas osas. Ettevõtlusega seotud tulusid defineerib Mereste järgmiselt: „Tulu on majandusüksusele tema tegevuse tulemusel laekunud summa(d), millest ta katab oma kulud ja kaod (kahjumid) ning millest üle jääv osa moodustab kasumi.“ (2003b, 400). Teise võimalusena on ta kirjeldanud, et: „Tulu on raha või naturaalseste hüviste hulk, mis inimene, inimrühm või mistahes majandusüksus (ettevõtte) saab teatud aja, nt päeva, kuu või aasta jooksul; raha ja hüviste sissevoog.“ (Ibid.).

J. ja L. Alveri majandusarvestuse ja rahanduse leksikon selgitab tulusid kahest aspektist. Autorid viitavad IASB kontseptuaalse raamistiku tulu definitsioonile ning lisaks selgitavad tulusid järgmiselt: „Tulu on mis tahes majandusliku tegevusega saadav teenistus rahas või natuuras.“ (Alver, J., Alver, L. 2011b, 527). Terminit müügitulu on Mereste selgitanud järgmiselt: „Müügitulem ehk müügitulu ehk käibe maksumus on müüdnud kaupade ja teenuste eest saadud sissetulekute summa. Müügitulem on äri sektoris peamine tulu, ent tulu saadakse ka muudest allikatest (nt kapitalitulu, investeringutulu).“ (Mereste 2003a, 642). Alverite leksikoni järgi on müügitulu: „...aruandeperioodi jooksul müüdnud kaupade (toodete) ja/või osutatud teenuste summaarne maksumus müügihinnas.“ (Alver, J., Alver, L. 2011b, 99).

Need definitsioonid sarnanevad eelmistele, kuid on natuke detailsemad – tulu on raha või muu hüve sissevoog majandusliku tegevuse eest. Müügitulu on seotud kaupade või teenuste müügi-ga. Mõlemad leksikonid viitavad ka ingliskeelsetele terminitele. Tulu puhul *revenue* ja *income* (Mereste 2003b, 400; Alver, J., Alver, L. 2011b, 527), müügitulu puhul *sales*, *sales revenue*, *top line*, *sales turnover*, *turnover* (Mereste 2003a, 642; Alver, J., Alver, L. 2011b, 99). Kuna magistritöö kirjutamisel tuginetakse peamiselt ingliskeelsetele allikatele, siis tuleks ka need terminid selgitada. Inglise keeles lisanduvad keelelised nüansid. Nii Ameerika Ühendriikides (*United States of America*, edaspidi US) kui ka Ühendkuningriigis (*United Kingdom*, edaspidi UK) kõneldakse inglise keelt, kuid teatud terminite kasutamisel esineb erinevusi, vahel ka vastuolusid.

Inglise-eesti sõnaraamatus on termin *revenue* tõlgitud kui aastatulu ja *sales* kui müügisissetulek teatud perioodil (Inglise-Eesti...). Magistritöö autor pole nõus termini *revenue* sellise tõlkega, kuna see ei iseloomusta tulu tegelikku olemust. Autor arvab, et kuigi eelistatakse kasutada erinevaid termineid, saavad UK ja US inglise keelt kõnelevad isikud enamikel juhtudel aru, millest teine osapool räägib. Termin *income* põhjustab aga segadust, kuna võib tähistada nii tulu kui ka kasumit. Inglise-eesti sõnaraamatus on *income* tõlgitud kui sissetulek(ud), *gross income* kui brutotulu, *net income* aga kui puhaskasum (Ibid.). Majandusarvestuse ja finantsvaldkonnaga kursis olevad inimesed teavad, et „tulu“ ja „kasum“ pole sünonüümid – kasum on tulude ja kulude vahe. Sama termini kasutamine sisuliselt erinevate asjade tähistamisel tekitab asjatuid segadusi.

Et töös tulemuslikumalt mõisteid ja termineid analüüsida, ning püstitatud hüpoteese kinnitada või ümber lükata, peatub autor lühidalt ISO standarditel. ISO standardid

reguleerivad muuhulgas ka mõisteid ja terminoloogiat. EVS-ISO 1087-1:2002 kohaselt on: „Mõiste – teadmüsüksus, mille moodustab ühene tunnuste kombinatsioon; mõisted ei tarvitse olla seotud konkreetsete keeltega. Neid mõjutab aga sotsiaalne või kultuuriline taust, mis sageli viib erisuguse kategoriseerimiseni.“ Terminite ISO standardid ei defineeri, küll aga terminoloogiat (EVS-ISO 1087-1:2002): „Terminoloogia – oskussõnavara – ühte oskuskeelde kuuluvate tähistehulk.“ Lisaks täpsustab standard, et (Ibid.): „Terminiühtlustus – tegevus, mis viib ühe mõiste tähistamiseni eri keeltes selliste terminitega, mis kajastavad samu või sarnaseid tunnuseid või millel on sama või veidi erinev kuju.“

Magistritöös analüüsitakse tulu ja kasumi mõisteid ning arvestuse valdkonnas kasutatavaid tulude termineid. Autor otsustas keskenduda ingliskeelsetele terminitele. Esimese hüpoteesi kontrollimiseks selgitatakse, kas erinevas keskkonnas arenenud ingliskeelsed, UK ja US mõisted, on piisavalt sarnased, et neid ühiselt mõista. Edasi selgitatakse, kas ebahühtlane mõistete ja terminoloogia kasutamine võib viia erinevate tulude kajastamise põhimõtete kujunemiseni. Viimasel juhul tuleb rahvusvahelistel organisatsioonidel tegelda terminiühtlustusega, see on esimene samm arvestusstandardite harmoniseerimisel.

Autor vaatab mainekate US ja UK inglise keele sõnaraamatute selgitusi tulude kohta. Mõned sõnaraamatud eristavad ettevõtte, riigi ja füüsilise isiku tulusid, magistritöös keskendutakse vaid ettevõtetega seotud definitsioonidele. Definitsioonid on arusaamise suurendamiseks tõlgitud eesti keelde. Kuna analüüs toimub ingliskeelsete selgituste põhjal, siis on soovitatav jälgida algpäraseid definitsioone. Tulu on defineeritud järgmiselt:

1. Tulu on raha, peamiselt kaupade või teenuste müügist saadud, mida ettevõtte või organisatsioon perioodi jooksul saab. („*Revenue – money that a business or organisation receives over a period of time, especially from selling goods or services.*”) (Longman business... 2000, 417)
2. Tulu on kaupade või teenuste müügist või muudest sissetulekutest saadud raha. („*Revenue – the cash received from the sale of products or services, or from earnings.*“) (Caruth, Stovall 1994, 265)
3. Tulu on ettevõtte kõik sissetulekud. Kas ainult kauba müügiga seotud sissetulekud või sissetulekud muust, kui müügitegevusest. („*Revenue – ... total income of a business ... income generated by the sale of goods only or income generated only from sources other than sales. ...*“) (Ammer C., Ammer D. S. 1986, 404)

4. Tulu on otseselt, saadud summad. (*„Revenue – literally, amounts received... .“*) (Brockinton 1993, 194)
5. Tulu on peamiselt põhitegevusega seotud organisatsiooni varade suurenemine või kohustiste vähenemine arvestusperioodil. See võib sisaldada kaupade müüki, teenuste ostutamist ja intresside-, dividendide-, liisingu- või litsentsitulust. (*„Revenue – increase in the assets of an organisation or the decrease in liabilities during an accounting period, primarily from the organisation's operating activities. This may include sales of products (sales), rendering of services (revenues), and earnings from interest, dividends, lease income and royalties.“*) (Siegel, Shim 2010, 680)
6. Tulu on kasumi suurenemine läbi firma põhilise äritegevuse. (*„Revenues – increases in income from the main business activities of a company. ...“*) (Mooney 2008, 478)
7. Tulu on müügitulu kajastamine, mille aluseks on kauba kohale toimetamise või teenuste osutamise eest saadud vastutasu. Vastutasuks võib olla raha, rahalähend või muu vara. (*„Sale – revenue recognition from the delivery of merchandise or from rendering a service in exchange for consideration. Consideration may be in the form of cash, cash equivalent, or other property. ...“*) (Siegel, Shim 2010, 686)
8. Tulu on instrumendi või võlakirja omandiõiguse üleminek maksete eest. (*„Sale – cession of ownership of an instrument or bond against payments.. .“*) (Bannock, Manser 1999, 238)
9. Tulu on vahetustehing, milles kumbki osapool loobub millestki ja saab midagi vastu. Tulud on äritegevuse eesmärgiks. (*„Sale – an exchange transaction between two parties in which each gives up and receives something of value. Sales are the purpose of doing business.“*) (Mooney 2008, 488)
10. Tulu on perioodil müüdud kaupade väärtus müügihindades. (*„Sales – total value, at selling prices, of the goods sold by a business in a period of time.“*) (Brockinton 1993, 194)
11. Tulu on kaupade või teenuste müügiiga teenitud kasum. (*„Sales – total income derived from goods or services sold.“*) (Ammer C., Ammer D. S. 1986, 411)
12. Tulu on näiteks rent, intressitulu, kingitused ja komisjonitasu. Tulu on ka kaupade ja teenuste müügist saadud tulu. (*„Income – ... 2. items such as rents, interest, gifts, and commissions. 3. revenues arising from sales of goods and services. ...“*) (Siegel, Shim 2010, 537)

13. Tulu, ka brutotulu, on arvestusperioodil teenitud või kogunenud raha, mis suurendab olemasolevat netovara. („*Income – also gross income – money earned or accrued during a particular accounting period from any source (sales, rentals, investments, gifts, etc.), which increases previously existing net assets.*“) (Ammer C., Ammer D. S. 1986, 218)

14. Brutotulu on kogu saadud kasum, enne maksude ja kulude maha arvestamist.

(„*Income – ... gross income – the total amount of income received before taking off tax, expenses etc. ...*“) (Longman business... 2000, 230)

Tulude defineerimisel rõhutatakse tehingu toimumist, vahetust teise isikuga (vt 8, 9) ning selle eest raha (vt 1, 2, 4, 7, 8, 13) või muu hüve saamist (vt 9, 14). Mõned definitsioonid keskenduvad vaid kaupade ja teenuste müügile (vt 1, 7, 10, 11), teised käsitlevad tulu laiemalt (vt 2, 3, 5, 8, 12, 13, 14). Üksikud sõnastikud viitavad põhitegevusele (vt 5, 6, 9). Magistritöö autor tuvastas mitmete terminite kasutamist. Mõned sõnaraamatud samastavad terminid *revenue* ja *sale(s)* (vt 1, 2, 7), teised viitavad *sales*-ile kui kitsamale, müügitgevusega seotud tulule (vt 3, 7, 10). On sõnaraamatuid, mis viitavad *income*-ile kui kasumile (vt 6) ja neid, mis viitavad *income*-le kui müügitgevusega seotud tulule (vt 11, 12, 13). Tulusid defineeritakse läbi müügitgevuse (vt 1,2, 3, 7, 10), aga ka läbi kasumi (vt 3, 6, 11, 13).

Tulu defineerimisel kasutatakse mitmesuguseid termineid, selgitused on kohati vastuolulised. Eelmainitud tulude definitsioonide üheks peamiseks puuduseks on viide raha saamisele. Äriettevõtetes on kasutusel tekkepõhine, mitte kassapõhine arvestus. Probleemne on ka see, et sõnaraamatud viitavad tihti *revenue*-le kui üldisemale tulule, vastupidiselt levinud kasumiaruande skeemidele, kus see tähistab põhitegevuslikku müügitulu. Lisas 1 on toodud tulu definitsioonide võrdlus tabelina.

Terminit *income* on kasutatud tulu ja kasumi tähenduses. Et selgitada, millised tunnused eristavad tulusid kasumist, analüüsitakse samade sõnaraamatute kasumi definitsioone. Väljavõtte valitud definitsioonidest:

1. Netokasum on kasum, mis on ettevõttel alles pärast kulude ja maksude tasumist.

(„*Income – ... Net income – the amount of income that a company has after paying costs and tax.*“) (Longman business... 2000, 230)

2. Kasum on isikule või firmale teatud perioodi jooksul kogunenud rikkuse sissevool.

(„*Income – the inflow of wealth accruing to an individual or business over a period of time.*“) (Brockinton 1993, 120)

3. Netokasum on tuludest pärast kulusid alles jääv raha. („*Income* –... *Any excess of such money over costs is called net income.*“) (Ammer C., Ammer D. S. 1986, 218)
4. Kasum on arvestusperioodil teenitud raha, mis suurendab koguvara. Kasum on perioodi tuludest pärast kulusid ja kadumeid alles jääv osa. („*Income* – *1. Money earned during an accounting period that results in an increase in total assets. ... 4. Excess of revenues over expenses and losse for an accounting period (i.e., net income).*“) (Siegel, Shim 2010, 537)
5. Kasum on ettevõtte jaoks tulude, tulumite, kulude ja kadumite vahe. („*Income* – *for businesses, the net of revenues, gains, expenses, and losse in an organisation. ...*“) (Mooney 2008, 280)
6. Kasum on tuludest pärast nende teenimiseks tehtud kulutuste mahaarvamist järele jäänud osa. („*Profit* – *any excess of revenues over the costs incurred in obtainig revenues. ...*“) (Ammer C., Ammer D. S. 1986, 370)
7. Netokasum enne makse on see, mis jääb alles pärast rahakulude maha arvamist. („*Profit* – *net profit before tax is the residual after deduction of all money costs... gross profit is net profit before depreciation and internest.*“) (Bannock, Manser 1999, 217)
8. Kasum on tuludest, toetustest või müügihinnast pärast kulude maha arvamist üle jääv osa. („*Profit* – *the excess of revenue, proceeds, or selling price over related costs.*“) (Caruth, Stovall 1994, 245)
9. Kasum on tuludest pärast kulude maha arvamist üle jääv osa. („*Profit* – *a surplus of the revenues of a trading concern over its costs.*“) (Brockinton 1993, 178)
10. Kasum on üldine termin, mis tähendab sissetulekute summat või tuludest pärast kulusid alles jäänud osa. („*Profit* – *a general term that means the amount of earnings or the excess of revenues over expenses.*“) (Mooney 2008, 460)

Terminid *income* defineeritakse koos täiendiga bruto või neto (inglise keeles *gross, net*). *Gross income* definitsioonid viitavad üldiselt müügitulule, *net income* ja *profit* aga puhaskasumile. Kasumit on defineeritud kui jõukuse suurenemist teatud perioodil (vt 2), koguvara suurenemist (vt 4) või sissetulekut, mis jääb alles pärast kulusid (vt 1, 3, 5, 6, 7, 8, 9, 10). On sõnaraamatuid, mis viitavad sissetulekutele üldiselt (vt 1, 3, 7) ja neid, mis kitsendavad sissetulekuid müügituludega (vt 4, 5, 6, 8, 9, 10). Mitmed sõnaraamatud viitavad teenitud rahale (vt 3, 4). Lisas 2 on toodud kasumi definitsioonide võrdlus tabelina.

Magistritöö autor arvas, et erinevusi esineb UK ja US sõnaraamatute definitsioonide ja selgituste vahel. Eelnevast analüüsist selgub, et sõnaraamatu väljaandmise koht ei oma olulist rolli. Ka sõnaraamatu väljaandmise aasta ei mõjuta terminite mitmekesisust. Autori tuvastas sõnaraamatuid, milles kasutatakse sama terminit erinevas tähenduses (Ammer C., Ammer D. S. 1986; Longman business... 2000; Siegel, Shim 2010). Sõnaraamatute terminite ja definitsioonide analüüs kinnitab, et ingliskeelsete terminite kasutamisel tuleb olla ettevaatlik ja pöörata tähelepanu nüanssidele. Eriti hoolikalt peab jälgima termini *income* kasutamise konteksti, kuna sama termini kasutamisel võidakse mõelda kahte erinevat asja – tulu või kasumit.

Sõnaraamatu mõistete analüüsimisel selgus, et tulusid defineeritakse, kas raha või hüve saamise, või kasumi kaudu. Kasumit aga, kas tulude või kasu kaudu. Tekib küsimus, kumb eksisteerib enne, tulu või kasum? Autor arwab, et esmalt tuleks defineerida tulu ja seejärel kasum. Kusjuures kasum tuleks defineerida tulude ja kulude vahena. Tulude definitsioonid sisaldavad tavaliselt, millegi vastu võtmist ja/või sissetulekut, viidates selgelt, et tulu saadakse ettevõtteväliselt isikult. Tavapäraselt ei mõisteta tuluna näiteks vara väärtuse kasvu. (Revenue Recognition c) Seda kinnitab ka eelnevalt tehtud sõnaraamatute mõistete analüüs. Magistritöö autori hinnangul ei piisa tulu defineerimisel keskendumisest tehingule ettevõttevälise isikuga. Näiteks auto müümine võib olla ühe ettevõtte jaoks põhitegevus, teise jaoks ühekordne sündmus, nt põhivara müük. Esimesel juhul kajastatakse auto müügist teenitud tulu kasumiaruande kirjel müügitulu, teisel juhul aga muude äritulude real. Autor nõustub Suurbritannia Finantsaruandluse Nõukogu (*Financial Reporting Council*, lühendatult FRC) kommentaariga, et tulude definitsioon peaks keskenduma sellele, mida müüakse, mitte niivõrd sellele, mida selle eest saadakse (Ibid.). Eristada tuleks põhitegevuse käigus teenitud tulu ja mittepõhitegevuslikku tulu. Magistritöö autor kasutab edaspidi terminit müügitulu viidates ettevõtte põhitegevusega seotud tulule, kui konkreetset kohas pole selgitatud teisiti. Mittepõhitegevusliku tulu on töös nimetatud tulumiks.

Tulu definitsioon avab küll tulu olemuse, kuid mitte kriteeriumid, mille järgi otsustada, kas tulu kasumiaruandes kajastada või mitte (Alver, J., Alver, L. 2011b, 527). Tänapäeval jääb aina vähemaks tehinguid, kus üks osapool annab teisele kauba või osutab teenust, saab selle eest koheselt vastu raha ja edaspidiseid kohustusi osapooltel teineteise vastu pole. Tulude kajastamisel tõstatub väärtuse ja mõõtmise küsimus. Kui on selge, mida tuluna kajastada, siis järgnevad küsimused „Millises summas?“ ja „Millal?“. Just tulude

mõõtmise ja kajastamise küsimustega tegelevad arvestusstandardid. Ideaalis peaks standardite koostamise aluseks olema teooria, vastasel juhul on oht, et need põhinevad üksikute isikute arvamustel ja on poliitiliselt mõjutatud (Evans 2003, 18). Teooria eesmärk on anda süstemaatiliselt kogutud, organiseeritud ja piisavalt tõendatud teadmised, mis moodustaksid raamistiku tulevastele teadmiste konkreetse valdkonnas (Schroeder *et al* 2014, 1). Majandusarvestuse teooria on majandus-/finantsarvestusalaste teoreetiliste teadmiste korrastatud süsteem (Alver, J., Alver, L. 2011b, 12). Teooria on justkui kaart orienteerumiseks teadmiste maastikul (Evans 2003, 16). Standardid peaksid tuginema kontseptsioonidel, need omakorda teooria(te)l.

Majandusteaduses on ajalooliselt käsitletud pigem kasumi (*income*) kui tulu (*revenue*) teemat. Teooriat tuleb väljendada mingis keeles, kas verbaalselt või matemaatiliselt. Verbaalselt väljendatud teooria puhul mängivad oma rolli keelelised iseärasused. (Godfrey *et al* 2006, 25) Nagu eelnevast mõistete analüüsist selgus, on kasumi mõiste (*income*) inglise keeles vastuoluline ja kasumi teooriate sisuline analüüs on mahukas ettevõtmine. Kuna magistritöö eesmärk pole kasumi analüüsimine, siis pikalt sellel ei peatuta. Väga üldistatult on kasum miski, mis rahuldab vajadusi või soove. Viimaseid on rahas keeruline mõõta. (Evans 2003, 195) Arvestuse teoreetilistest seisukohadest on kasumi kindlaks tegemiseks levinud kaks lähenemist, nendele viidatakse kui (Deegan, Unerman 2006, 189; Evans 2003, 200 - 202):

1. Vara-kohustiste lähenemine – kasumi selgitamisel võetakse aluseks varaobjektides-kohustistes toimunud kogumuutused (v.a. tehingud omanikega).
2. Tulude-kulude lähenemine – kasumi selgitamisel keskendutakse tehingu olemusele ja tuginetakse tulude-kulude vastandamise printsiibile.

Paljude lihtsamate tehingute puhul on tulemus sama, kuigi tulemuseni jõudmise loogika on erinev (Deegan, Unerman 2006, 189). Keerulisemate tehingute kajastamisel muutuvad sisulised nüansid aga oluliseks – detailsemalt selgitatakse seda magistritöö hilisemates osades.

Arvestusteooria peaks andma süstemaatilise raamistiku arvestuse praktikate uurimiseks, mõistmiseks ja arendamiseks. Viimastel aastakümnetel on arvestusega tegelevad spetsialistid keskendunud konkreetsete arvestusreeglite (seaduste, standardite jm juhendite) õppimisele. Oluline on olnud oskus koostada kehtivatele standarditele ja regulatsioonidele vastavaid aruandeid. Ulatuslike ebaõnnestumiste hulk (nt Enron, WorldCom, Ahold, Parmalat, Shell, Addeco) tõestab, kui oluline on kajastatava info tagamaade tundmine.

Arvestusspetsialistid peavad mõistma ja suutma kriitiliselt hinnata kasutatavat arvestuse praktikat, ilma teooria tundmiseta on seda keeruline teha. (Deegan, Unerman 2006, 6)

Siinkohal tõstatab autor küsimuse, miks pole olemas ühtset arvestusteooriat? Arvestusteooria peaks defineerima arvestuse eesmärgid, arendama kontseptsioone, propageerima järjepidevust ja andma aluse kehtiva praktika hindamiseks (Evans 2003, 16). Täna pole universaalset arvestusteooriat olemas. Teadlased on erinevatel seisukohtadel, milline peaks olema arvestuse keskne eesmärk, roll ja ulatus. Mõned eksperdid toetavad positiivset teooriat, nende hinnangul peaks arvestusteooria selgitama, miks ühed raamatupidajad eelistavad üht, teised teist meetodit. Teised pooldavad normatiivset teooriat. Viimaste hinnangul peaks arvestusteooria olema ettekirjutav, selgitama, kuidas teatud olukorrale läheneda. (Deegan, Unerman 2006) Mitmed, tihti konkureerivad, arvestusteooriad eksisteerivad, kuna arvestusteooria pole arenenud staadiumisse, kus eksisteeriks üks ühtne ja kõikehõlmav arusaam arvestusest (Schroeder *et al* 2014, 2).

Arvestusteooriad, nagu teised sotsiaalteaduste teooriad, on seotud inimfaktoriga ning muutuvad ajas, neid ei saa defineerida rangetes raamides (Deegan, Unerman 2006, 22). Magistritöös ei keskenduta detailsemalt arvestusteooriate uurimisele. On vähe tõenäoline, et autor suudab selle töö raames jõuda selgusele küsimustes, millega mitmed eriala eksperdid on vaeva näinud aastasadu. See pole ka töö eesmärgiks. Samas on teooria vajalik teatud valdkonnas raamistiku loomiseks. Arvestuse valdkonnas aitavad teooria puudumisest tekkinud tühimikku täita kontseptuaalsed raamistikud – need sätestavad eesmärgid, kvalitatiivsed tunnused ja muud põhimõtted majandusnähtuste mõõtmiseks ja kajastamiseks finantsaruandluses (Financial Accounting ...). FASB defineerib kontseptuaalse raamistiku järgmiselt:

„The Conceptual Framework is a coherent system of interrelated objectives and fundamental concepts that prescribes the nature, function, and limits of financial accounting and reporting and that is expected to lead to consistent guidance.“ (SFAC 8)

Definitsiooni kohaselt on kontseptuaalne raamistik eesmärkide ja fundamentaalsete põhimõtete sidus süsteem. See määrab finantsarvestuse ja –aruandluse olemuse, funktsiooni ning piirangud. (Ibid.) Kontseptuaalse raamistiku definitsioon ja eesmärgid on üpris sarnased teooria omadele, mistõttu on erialases kirjanduses neid kahte kõrvutatud. On isegi väidetud, et kontseptuaalne raamistik on katse luua struktureeritud teooriat (Deegan, Unerman 2006, 169). Magistritöö järgmises alaosas analüüsitakse kontseptuaalsete raamistikega seotud küsimusi.

1. 2. IASB ja FASB kontseptuaalsed raamistikud

Arvestusstandardeid koostavaid organisatsioone on maailmas palju. Ligikaudu sama palju on ka kontseptuaalseid raamistikke. Iga organisatsioon töötab välja raamistiku, mis on aluseks ja lähtepunktiks tema koostatud standarditele. Seega on kontseptuaalsete raamistike puuduseks, sarnaselt teooriale, ühtse kõikehõlmava raamistiku puudumine. Magistritöös analüüsitakse tuludega seotud küsimusi kahe organisatsiooni, FASB ja IASB väljastatud standardites ja muudes juhendmaterjalides. Töö järgnevas osas peatub autor lühidalt organisatsioonide kujunemisel, analüüsib nende kahe organisatsiooni koostatud kontseptuaalseid raamistikke üldiselt ning seejärel detailsemalt tuludega seotud küsimusi – definitsioone, mõõtmise ja kajastamise juhiseid.

Kuigi arvestus ja arvestusspetsialistid on eksisteerinud sajandeid, koondusid eesrindlikumad arvestusspetsialistid Suurbritannias ja USA-s professionaalsetesse ühingutesse alles 19. sajandil. Ühingutes said spetsialistid teadmisi ja kogemusi vahetada. Praktikas toimis igaüks aga oma parima äranägemise järgi ja see tekitas probleeme võrdlemisel. 20. sajandi alguses hakati süsteemsemalt uurima ja kaardistama kasutusel olevaid praktikaid, kuna mõisteti üldiselt aktsepteeritud põhimõtete kasutamise vajalikkust. Alguses väljastasid ühingud oma liikmetele soovitusi. See ei lahendanud võrreldavuse probleeme, kuna soovitusi ei järgitud. 20. sajandi viimastel kümnenditel hakkasid ühingud, olles kogunud mõjuvõimu ja juriidilist võimu, väljastama kohustusliku iseloomuga juhendeid ja vähendati lubatud alternatiivide hulka. (Deegan, Unerman 2006, 36)

Keel, sh finantsaruandluse terminoloogia, kujuneb teatud keskkonnas. Riikide arvestussüsteemide arengut mõjutavad muuhulgas ka väliskeskkonna tegurid nagu üldine majanduskeskkond, levinud äriühingute vormid, nende suurus ja keerukus, juriidiline, poliitiline ja sotsiaalne keskkond, üldine haridustase jpm (Schroeder *et al* 2014, 82). Magistritöö autor arvab, et kehtivaid tulu standardeid, ebäühtlast terminoloogiat ning erinevusi tulude kajastamise juhendites on muuhulgas mõjutanud FASB ja IASB organisatsioonide ajalooline areng.

FASB standardeid kirjeldatakse tihti kui reeglitele tuginevaid ning IASB standardeid kui põhimõtetest lähtuvaid standardeid. Kas seda erinevust on võinud põhjustada organisatsioonide kujunemine? Nii FASB kui IASB asutati 1973. aastal. FASB on USA-s finantsarvestuse standardeid koostav organisatsioon. Tema standardid kehtivad USA ettevõtetele, st neid rakendatakse konkreetses juriidilises keskkonnas. See on soodustanud

detailsete ja konkreetsete standardite koostamist. IASB, täpsemalt tema eelkäija IASC, seevastu loodi kümne riigi arvestusspetsialistide kutseühingu poolt. Asutajaliikmed olid Austraalia, Holland, Jaapan, Kanda, Mehhiko, Prantsusmaa, Saksamaa, Suurbritannia, USA. (Alver, J., Alver, L. 2011b, 288) IASC asutajate eesmärgiks oli koostada arvestusstandardeid, mida järgitaks ühtselt üle maailma (Evans 2003, 178). Selle eesmärgi täitmiseks tuli arendada ja koostada üldisemaid, põhimõtetele tuginevaid standardeid. Standardeid, mida saaks rakendada sõltumata konkreetse riigi juriidilisest keskkonnast. Seega võib väita, et keskkond kahtlemata mõjutab standardite kujunemist.

Kuigi IASB standarditel puudub otsene seaduse jõud, toetavad nende levikut ja rakendamist paljud rahvusvahelised organisatsioonid, sh Rahvusvaheline Väärtpaberi-järelvalve Organisatsioon (*International Organization of Securities Commission*, edaspidi IOSCO), Maailmapank, Euroopa Komisjon jt (Alver, J., Alver, L. 2011b, 288). Magistritöö autori arvates on IASB-l, sõltumatute ekspertide organisatsioonil, paremad eeldused üldiste fundamentaalsete arvestusalaste küsimuste lahendamiseks. IASB peaks suutma koostada terviklikke standardeid, mida ettevõtted üle maailma võiksid ühtselt rakendada. Et selgitada, kui erinevad IASB ja FASB standardid tegelikult on, tuleks alustada organisatsioonide kontseptuaalsete raamistike analüüsimisest.

Ameeriklased on ajalooliselt tegutsenud eesrindlikult mitmes valdkonnas, muuhulgas alustasid nad aktiivselt esimeste seas arutelu finantsarvestuse kontseptuaalsete küsimuste üle. FASB kontseptuaalse raamistiku ülevaade on toodud tabelis 1.

Tabel 1. FASB kontseptuaalse raamistiku struktuur

Dokument	Aasta	Pealkiri
SFAC 1*	1978	<i>Objectives of Financial Reporting by Business Enterprises</i>
SFAC 2*	1980	<i>Qualitative Characteristics of Accounting Information</i>
SFAC 3*	1980	<i>Elements of Financial Statements of Business Enterprises</i>
SFAC 4	1980	<i>Objectives of Financial Reporting by Nonbusiness Organizations</i>
SFAC 5	1984	<i>Recognition and Measurement in Financial Statements of Business Enterprises</i>
SFAC 6	1985	<i>Elements of Financial Statements</i>
SFAC 7	2000	<i>Using Cash Flow Information and Present Value in Accounting Measurements</i>
SFAC 8	2010	<i>Conceptual Framework for Financial Reporting</i>

Allikas: Autori koostatud FASB (Financial Accounting ...) alusel

Märkus: *-ga tähistatud dokumendid ei kehti enam, need on asendatud hilisematega.

FASB kontseptuaalne raamistik koosneb mitmest dokumendist, mida nimetatakse Finantsarvestuse Kontseptsioonide Aruanneteks (*Statements of Financial Accounting Concepts*, edaspidi SFAC). FASB oli esimene, kes 1978. aastal andis välja finantsaruandluse eesmärgi kirjeldava kontseptuaalse raamistiku. Paljud sarnased organisatsioonid ei mõistnud veel mitmeid aastaid selle vajalikkust. (Camfferman, Zeff 2007, 254) IASB eelkäija IASC püüdis üldisi printsiipe algselt selgitada üksikutes standardites. Olulisemad teemad olid kirjeldatud kolmes 1982. aastal välja antud standardis – IAS 16 „*Property, Plant and Equipment*“, IAS 17 „*Leases*“ ja IAS 18 „*Revenue*“. 1980-ndate aastate alguses ei pingutanud IASB, nagu paljud teised arvestusstandardite koostajad, teadlikult ühtse raamistiku arendamiseks. (Camfferman, Zeff 2007, 131) IASB andis välja oma kontseptuaalse raamistiku alles 1989. aastal (Deegan, Unerman 2006, 174), see koosneb ühest dokumendist. IASB kontseptuaalse raamistiku struktuur on toodud tabelis 2.

Tabel 2. IASB kontseptuaalse raamistiku struktuur

Pealkiri	Aasta
Introduction	2010
Chapters	2010
1. The objective of general purpose financial reporting	2010
Objective, usefulness and limitations of general purpose financial reporting	2010
Information about a reporting entity-s economic resources, claims, and changes in resources and claims	2010
2. The reporting entity	to be added
3. Qualitative characteristics of useful financial information	2010
Qualitative characteristics of useful financial information	2010
The cost constraint on useful financial reporting	
4. The Framework: the remaining text	1989
Underlying assumption	1989
The elements of financial statements	1989
Recognition of the elements of financial statements	1989
Measurement of the elements of financial statements	1989
Concepts of capital and capital maintenance	1989

Allikas: Autori koostatud IASB (The Conceptual...) alusel

IASB kontseptuaalse raamistiku struktuur meenutab FASB raamistiku oma, mistõttu on IASB kontseptuaalse raamistikku kritiseeritud – sarnasused USA raamistikuga on suuremad kui erinevused (Alver, L. 2012, 21). Kuigi algselt oli FASB kontseptuaalsete raamistike projekt väga edukas, on arvestusspetsialistid hiljem viidanud mitmele puudusele.

Enne FASB raamistikku väljastatud standardid olid kirjeldava iseloomuga, tutvustasid levinud arvestuspraktikat. Esimesed kontseptuaalse raamistiku dokumendid olid normatiivsed ja tagasid arvestuse valdkonnas vajalike reformide elluviimise – praktika harmoniseerimise. SFAC 5 oli taas suures osas kirjeldav juhendmaterjal. Mõõtmisega seotud küsimustes ei suutnud arvestusspetsialistid jõuda ühisele arvamusele ning kontseptuaalse raamistiku arendamise projekt pidurdus. (Deegan, Unerman 2006, 174) IASB kontseptuaalse raamistiku koostamise hetkeks olid ilmnenu arvestusreeglites mitmed põhimõttelised vastuolud, mille lahendamiseks oleks kulunud aastaid. Tõenäoliselt tänu tahtmatusele tegelda keerulise probleemiga ning poliitilistele mõjutustele, otsustati fundamentaalsete probleemide lahendamine lükata tulevikku.

IASB võttis harmoniseerimisele viidates aruandluse raamistiku koostamisel aluseks ameeriklastega samad põhimõtted (Camfferman, Zeff 2007, 264). Et näidata sõltumatust USA raamistikust, lülitati IASB raamistikku teemasid teiste riikide arvestuspraktikast (näiteks tõene ja aus kajastamine, konservatiivsus, füüsilise kapitali säilitamine). (Alver, L. 2012, 21). FASB ja IASB raamistiku üks olulisim erinevus on nende staatus. FASB kontseptuaalne raamistik on mõeldud eelkõige standardite koostajatele juhendmaterjaliks, kasutamiseks standardite arendamisel. FASB kontseptuaalset raamistikku ei peeta autoriteetseks aluseks majandusaasta aruande koostajatele ja audiitoritele. Vastavalt IASB konstitutsioonile peavad komitee liikmed standardite väljatöötamisel lähtuma raamistikust. (Ibid.) Samas on IASB kontseptuaalne raamistik standardite kõrval kohustuslik ka IFRS-i rakendajatele.

Aastal 2004 alustasid FASB ja IASB koostööd ühtse, kõikehõlmava ja sisemiselt kooskõlas kontseptuaalse raamistiku arendamiseks. Projekti eesmärk oli täiustada eksisteerivat raamistikku ja kõrvaldada sisemised vastuolud. (Godfrey *et al* 2006, 426) Sellel ajal koosnes USA kontseptuaalne raamistik 6 dokumendist, mis olid koostatud 22 aasta jooksul (ajavahemikul 1978–2000), IASB raamistiku ainsat dokumenti oli muudatud paar aastat pärast esmakordset väljastamist (koostamise ja muudatuste periood 1989-1991). (Alver, L. 2012, 21) Finantsarvestuse põhielementide defineerimine võib tunduda tähtsusetu, kuid nende elementide hoolikas analüüs ja täpne definitsioon on parim viis vältida tulevikus suuri vigu. FASB ja IASB peaksid kriitiliselt olemasolevaid kontseptuaalseid raamistikke analüüsima ja vajadusel rajama finantsarvestusele uued tugisambad. (Gore, Zimmerman 2007) Koostöö projekt katkestati, kuid sellest hoolimata väljastas FASB 2010. aastal SFAC 8, mis asendas varem kehtinud SFAC 1-e ja SFAC 2-e (Godfrey *et al* 2006, 426). Ka IASB

avaldas samal aastal osaliselt uuendatud kontseptuaalse raamistiku. Pärast paari aastast pausi jätkas IASB 2012. aastal kontseptuaalse raamistiku arendamise projekti. (The role of...) Uue kontseptuaalse raamistiku täiendatud kavand on plaanis avalikustada 2014. aasta lõpus (Conceptual...). Hetkel tundub, et kontseptuaalse raamistiku eesmärgi ja lähenemise osas fundamentaalseid muutusi oodata ei tasu (The role of...).

Idealis tuleks esmalt koostada raamistik ja seejärel, lähtuvalt raamistikust, hakata välja töötama standardeid. Praktikast tegutsesid paljud organisatsioonid vastupidiselt – esmalt hakati välja andma standardeid ja regulatsioone, alles hiljem mõisteti kontseptuaalse raamistiku vajalikkust. (Deegan, Unerman 2006, 170) Nii FASB kui IASB kontseptuaalsed raamistikud on koostatud pärast esimeste tulu standardite väljastamist. Sellises olukorras oli raamistiku koostamisel vaja leida kompromiss olemasolevates standardites kirjutatu ja põhimõtteliste seisukohtade vahel. Vastuoluline probleem tõstatas küsimuse kontseptuaalse raamistiku eesmärgi kohta.

Kontseptuaalse raamistiku eesmärgi osas on eriala spetsialistid eriarvamusel. Ühed leiavad, et kontseptuaalne raamistik peaks olema mahukas, sisaldama kõiki printsiipe ja definitsioone, mis on finantsaruannete koostamiseks vajalikud. Individuaalsete standardite eesmärgiks jääks eelkõige sätestada üldiste põhimõtete kohaldumise ja rakendamise juhtumid. (The role of...) See tagaks järjepidevuse ja aitaks luua standardid, mis moodustavad loogilise terviku (Deegan, Unerman 2006, 195). Oponentide sõnul oleks selline raamistik väga mahukas ja muutuks pidevalt (The role of...). Kuna raamistike koostajad on mingil määral poliitiliselt mõjutatavad (Deegan, Unerman 2006, 195), ei aitaks pidevad, poliitiliselt kallutatud, muutused kuidagi kaasa järjepidevusele ja stabiilsusele. Mahuka raamistiku pooldajad on pakkunud välja, et raamistik võiks sisaldada alternatiivseid kontseptsioone, mida saaks kasutada vastavalt majanduskeskkonna muutumisele (The role of...). Kriitikute sõnul keskenduvad praegused raamistikud niigi olemasolevate praktikate kirjeldamisele ega selgita, kuidas peaks (ideaalses) olukorras olema (Deegan, Unerman 2006, 195).

Teise lähenemise kohaselt peaks kontseptuaalne raamistik olema justkui põhiseaduseks standardi koostajatele. See peaks sisaldama vaid olulisi kontseptsioone ja andma põhimõttelise aluse uute standardite arendamiseks ja olemasolevate täiendamiseks. Selline raamistik ei defineeriks finantsaruandeid ega nende põhielemente, sest need võivad aja möödudes muutuda. Peamise pooltargumendina tuuakse välja stabiilsuse tagamine ja standardi koostajate võimalus muutuvale majanduskeskkonnale paindlikult reageerida.

Vastased hoiatavad aga, et üldine raamistik ei anna standardite loomisel piisavaid juhiseid ning see viib, varem või hiljem, ebakõladeni standardites või olukorran, kus teatud aspektid jäävad reguleerimata. (The role of...)

Nii detailsel kui üldisel raamistikul oleksid omad plussid ja miinused. Ühe eelistamisel teisele, tuleks kaaluda mitmeid aspekte. Hetkel puudub üldiselt aktsepteeritud arvestusteooria. Arusaamad finantsarvestuse põhielementide (tulu ja kasum) olemusest ning sisust on kohati vastuolulised. Magistritöö autori arvates peaks kontseptuaalne raamistik olema piisavalt põhjalik, et selgitada üheselt arvestuse põhilisi printsiipe ja mõisteid. Samas piisavalt üldine, et see kehtiks vaatamata muutustele majanduskeskkonnas.

Arvestuses on levinud kaks vastandlikku kontseptuaalset lähenemist – vara-kohustiste lähenemine ja tulude-kulude lähenemine. Vara-kohustiste lähenemine tugineb omaniku teorial, mille kohaselt on majandusüksus oma omanike käepikendus. Majandusüksuse netovara kuulub majandusüksuse omanikele ja majandusüksuse kohustised on selle omanike kohustised. (Alver, J., Alver, L. 2011b, 145) Selle lähenemise kohaselt on esmalt vaja defineerida ja mõõta algus ja lõpp-punktid (bilansi seisud), seejärel selgitada kogu muutust perioodil toimunud tehingutega (kasumiaruanne). Tulude-kulude lähenemine tugineb majandusüksuse teorial, mille kohaselt majandusüksust käsitletakse eraldiseisvana, lahus nendest, kellelt saadakse raha. Kusjuures rahaandjatena käsitletakse nii omanikke kui ka kreditore. Majandusüksuse teooria on orienteeritud kasumile. Teenitud kasum kuulub majandusüksusele seni, kuni see jaotatakse aktsionäridele, jaotamata jäänud kasum kuulub majandusüksusele. (Alver, J., Alver, L. 2011b, 18 - 19) Selle lähenemise kohaselt on vaja esmalt selgitada ja mõõta perioodil toimunud muutused (kasumiaruanne), alles tehingute kajastamise tagajärjel muutuvad bilansikirjete väärtused. Kaks lähenemist on omavahel vastuolus.

Nii majandusüksuse teooria kui ka omanikuteooria rakendamine on olnud ebajärjekindel. Arvestuspraktikas võib täheldada mõlema mõju. Kontseptsioonidel põhinev arvestusteooria baseerub majandusüksusel, samas on omaniku teorial olnud arvestusprotseduuridele suurem mõju. (Alver, J., Alver, L. 2011b, 19) FASB ja IASB praegused kontseptuaalsed raamistikud seavad bilansi (omaniku teooria) olulisemaks kasumiaruandest (majandusüksuse teooria), see lähenemine muudab ettevõtete jaoks raskeks kasumiaruandes finantstulemuste läbipaistvalt, arusaadavalt ja lihtsalt kajastamise (Complexity). Arvestusspetsialistide sõnul on probleemi põhjuseks asjaolu, et nende

kontseptsioonide aluseks on võetud tükike Hicks-i majandusteooriast. Lähenemine põhjustab praktikas vastuolusid, kuna see on kontekstist välja võetud ega ole kooskõlas teooria tegeliku olemusega. Vara-kohustiste ja tulude-kulude lähenemist ei tohiks käsitleda alternatiividena. Lähenemise valik sõltub konkreetsest olukorrast ja spetsiifilistest asjaoludest, eelkõige sellest, millist infot aruande tarbija peab esmatähtsaks. (Bromwich *et al* 2010)

Magistritöö autor ei nõustu arvestusspetsialistidega, kes väidavad, et arvestuse kontseptsioone peabki olema mitu ja valik nende vahel sõltub olukorrast. Kontseptsioon peab olema piisavalt üldine, et kehtida igas olukorras. Siinkohal on hea meenutada Evans-i sõnu: „Teooria on justkui kaart orienteerumiseks teadmiste maastikul“ (2003, 16). Kaart annab juhised punktist A punkti B jõudmiseks, sõltumata ilmast, liikumisvahendist või liiklejast. Sarnaselt vajavad arvestusspetsialistid ühte teooriat, või vähemalt kontseptsiooni, millele saab tugineda igas olukorras. Kui keskkond aja jooksul muutub, tuleb kaarti (ja teooriat või kontseptsiooni) uuendada või täiustada.

Arutelud teemal, kas pooldada vara-kohustiste või tulude-kulude lähenemist tuginevad suuresti poole sajandi tagastele argumentidele. Kumbagi kontseptsiooni ei tohiks arvestusstandardite koostamisel eelistada teisele. FASB ja IASB peaksid põhjalikult analüüsima, millised olemasolevatest põhimõtetest on praeguses keskkonnas jätkuvalt asjakohased, milliseid neist saaks rakendada kehtivas finantsaruandluse keskkonnas. (Bromwich *et al* 2010) Kui olemasolevad kontseptsioonid on puudulikud, tuleb neid täiendada. Ekspertide hinnangul on ebatõenäoline, et FASB ja IASB suudavad pikalt põhjendada vara-kohustiste lähenemise eelistamist (Bromwich *et al* 2010). Hetkel kehtivad kontseptuaalsed raamistikud sisaldavad vastuolulisi juhiseid (Godfrey *et al* 2006, 426). Magistritöö seisukohast on oluline märkida, et kehtivad kontseptuaalsed raamistikud sisaldavad muuhulgas ka tulude kajastamise kohta vastuolulisi juhiseid. FASB ja IASB loodavad sellele probleemile lahenduse leida uue tulu standardi arendamise käigus (Ibid.). Seda, kas uus tulustandard lahendab praegused vastuolud, analüüsib magistritöö autor töö teises osas. Esmalt tuleb selgitada kontseptuaalsetes raamistikes esinevad vastuolud.

1.3. Tulu mõisted IASB ja FASB kontseptuaalsetes raamistikes ning standardites

Kontseptuaalsetes raamistikes toodud finantsaruannete põhielementide definitsioonid seavad kriteeriumid, mis määravad, milliseid tehinguid ja kuidas peab finantsaruannetes kajastama (Deegan, Unerman 2006, 187). Kontseptuaalsest raamistikust sõltub kui detailed on sellel põhinevad standardid. Kui raamistik on põhjalik ja omab muude regulatsioonidega sarnast jõudu, võivad standardid olla üldisemad, tugineda põhimõtetele. Kui raamistik on üldine, peaksid standardid kirjeldama detailselt reegleid, kuidas konkreetses olukorras tehinguid kajastada. Erialases kirjanduses viidatakse tihti FASB raamistikule, kui reeglitel põhinevale ja IASB raamistikule, kui põhimõtetele tuginevale raamistikule (McCarthy 2012). FASB ja IASB kontseptuaalsetes raamistikes kirjeldatud finantsaruannete põhielemendid on esitatud tabelis 3.

Tabel 3. FASB ja IASB kontseptuaalsetes raamistikes defineeritud finantsaruannete põhielemendid

FASB põhielemendid	IASB põhielemendid
<i>Asset</i>	<i>Asset</i>
<i>Liability</i>	<i>Liability</i>
<i>Equity</i>	<i>Equity</i>
<i>Investments by owners</i>	
<i>Distributions to owners</i>	
<i>Comprehensive income</i>	
<i>Revenue</i>	<i>Income</i>
<i>Expense</i>	
<i>Gain</i>	<i>Expenses</i>
<i>Loss</i>	

Allikas: Autori koostatud FASB ja IASB kontseptuaalsete raamistike (SFAC 6; The Conceptual...) alusel

Tabelist 3 on näha, et IASB raamistikus käsitletud elemendid on defineeritud üldisemal tasemel kui FASB raamistiku elemendid. FASB kontseptuaalses raamistikus on defineeritud kümme peamist finantsaruandluse põhielementi. Elementide definitsioonid koos olulisimate tunnusoontega on toodud SFAC 6-s. FASB põhielemendid on: 1) vara, 2) kohustised, 3) omakapital, 4) omanike investeeringud, 5) väljamaksed omanikele, 6)

koondkasum, 7) tulud, 8) kulud, 9) tulum ning 10) kadum. Erinevalt FASBst on IASB kontseptuaalses raamistikus kirjeldatud vaid viite põhielementi. Need on (The Conceptual...): 1) vara, 2) kohustised, 3) omakapital, 4) tulud ja 5) kulud.

Vahel tuuakse paralleele arvestuse keele ja igapäevase keele vahel. Kommunikatsioon on võimalik tänu sõnadele, mis on tähenduselt piisavalt selged, et osapooled mõistaks teineteist. Kui sõna, või arvestuse termin, oleks väga detailselt defineeritud, siis saaks sellega tähistada vaid ühte konkreetset objekti ning suhtlemine oleks keeruline. Kommunikatsiooni lihtsustamiseks kasutatakse üldisemaid termineid. (Sunder 2009) Magistr töö autor analüüsib tulude definitsioone IASB ja FASB kontseptuaalsetes raamistikutes, et selgitada, kas on kasutatud kommunikatsiooni optimeerivad termineid. Kas IASB defineeritud 5 terminit on liiga üldised ja tekitavad segadust? Kas FASB definitsioonid suudavad selgemalt põhielementide olemust edasi anda? Või on FASB definitsioonid liiga detailsed ja muudavad raamistiku asjatult mahukaks? FASB ja IASB kontseptuaalsete raamistike tulu definitsioonid on toodud tabelis 4.

Tabel 4. Tulu definitsioon FASB ja IASB kontseptuaalsetes raamistikutes

FASB definitsioon	IASB definitsioon
<i>„Revenues are inflows or other enhancements of assets of an entity or settlements of its liabilities (or a combination of both) from delivering or producing goods, rendering services, or other activities that constitute the entity-s ongoing major or central operations“</i>	<i>„Income is increases in economic benefits during the accounting period in the form of inflows or enhancements of assets or decreases of liabilities that result in increases in equity, other than those relating to contributions from equity participants“</i>

Allikas: Autori koostatud FASB ja IASB kontseptuaalsete raamistike alusel (SFAC 6; The Conceptual...)

Esmalt tuleks märgata kasutatud termineid – *revenue* ja *income*. Töö alguses analüüsiti sõnaraamatutes kasutatud termineid, mõnes sõnastikus tähistas *income* tulu, mõnes aga kasumit. On ilmne, et sarnaselt igapäevasele keelekasutusele, kasutavad ka standardeid koostavad organisatsioonid mitmeid termineid. Kui terminid on erinevad, aga nende selgitused on sisult sarnased, siis peaksid nii IASB kui FASB raamistiku kasutajad mõistma termineid ühte moodi. Kui raamistikus kirjeldatud finantsaruannete põhielemendid on sisult erinevad, võib see viia sama tehingu eri käsitlemise ja kajastamiseni. Nii FASB kui IASB

finantsaruannete põhielemendid on määratletud läbi varaobjektide suurenemise või kohustiste vähenemise. IASB definitsioonis on lisatud välistus omanikega tehtud tehingute kohta, FASB puhul pole see vajalik, kuna tehingud omanikega on eraldi defineeritud. Magistritöö autor pooldab IASB lähenemist. Piisab välistusest, omanike sissemaksete ja väljamaksete eraldi defineerimine ei muuda raamistikku selgemaks, see suurendab vaid mahtu.

Sisult on FASB mõiste *revenue* detailsem, käsitledes vaid põhitegevusega seotud tulusid. Eraldi elemendina on selgitatud mittepõhitegevuslik tulu ehk tulem ja omanike sissemaksed. IASB raamistik käsitleb sissetulekuid üldisemalt, hõlmates kõiki majandusliku kasu suurenemisi. Ka selles aspektis on magistritöö autor päri IASB lähenemisega. Kokkuvõttes on IASB ja FASB mõlemad defineerinud samad sissetulekud, IASB ühe üldisema elemendi, FASB kolme spetsiifilisema elemendi kaudu. Üldisema raamistiku puhul on oluline, et konkreetset valdkonda käsitlevad standardi alguses oleks elemente täpsustatud. Järgmiseks vaadatakse, kuidas on tulu defineeritud konkreetsetes tulude kajastamist käsitlevates standardites. Siinkohal piirab autor analüüsi mahtu ja tegeleb edaspidi vaid põhitegevusliku müügituluga (*revenue*).

IASB standarditest reguleerib müügitulu IAS 18 „*Revenue*“. Standardi kavand avalikustati 1981. aastal, standard avaldati esmakordselt 1982. aastal. IAS 18 alguses on viidatud kontseptuaalses raamistikus kajastatud sissetulekute (*income*) definitsioonile ning seda täpsustatud järgnevalt:

„Income encompasses both revenue and gains. Revenue is income that arises in the course of ordinary activities of an entity and is referred to by a variety of different names including sales, fees, interest, dividends and royalties“ (IAS 18)

Pärast sellist täpsustust on IASB ja FASB müügitulu tähistavad terminid selgitatud piisavalt sarnaselt, et neid ühtselt mõista. Samas tuleb märkida, et FASB kontseptuaalne raamistik ei oma juriidilist võimu. Seega oleks IASB tulude mõistet korrektsem võrrelda US GAAP-is, tulu standardi(te)s, toodud definitsioonidega.

US GAAP-is sisalduv terminoloogia on koondatud ühtsesse sõnastikku. Üks termin võib sõnastikus kajastuda mitu korda, kusjuures iga kord omada erinevat definitsiooni. Nimelt selgitab FASB, et üks termin võib omada erinevas kontekstis erinevat tähendust. (FASB Learning..., 95) Magistritöö autor pole nõus eelmainitud lähenemisega. Autori arvates peaksid terminid olema kõikehõlmavad ja tähendama konkreetseid asju. US GAAP-is on kasutusel mitmed terminid neto sissetulekute tähistamiseks, FASB arvates jäävad erinevad

terminid kasutusse ka tulevikus. Sissetulekute puhul kasutatakse näiteks termineid *net income*, *profit* või *net loss*, koondkasumi puhul *total nonowner changes in equity* või *comprehensive loss*. (SFAC 5)

Codification-is on liskaks üldistele tulude kajastamisega seotud standarditele, enam kui 35. tööstusharu spetsiifilised juhendid. Magistritöö autor leidis vaid ühe *revenue* definitsiooni *Codification*-i sõnastikust. Tegemist on näitega filminduse valdkonnast:

„Revenue earned by an entity from its direct distribution, exploitation, or licensing of film, before deduction for any of the entity-s direct costs of distribution. For markets and territories in which an entity-s fully or jointly-owned films are distributed by third parties, revenue is the net amounts payable to the entity by third party distributors. Revenue is reduced by appropriate allowances, estimated returns, price concessions, or similar adjustments, as applicable.“ (Accounting Standards Codification)

Tegemist on pigem selgituse kui definitsiooniga. Juhendis pole viidatud raamistikule. Kuigi raamistikul pole juriidilist võimu, peaksid standardid olema kooskõlas nende aluseks olnud raamistikuga. Selle kontrollimiseks võrreldakse raamistiku mõistet ja eeltoodud standardi selgitust. FASB raamistiku definitsioon ja eeltoodud selgitus, mõlemad viitavad varade kasutamisel teenitud tulule. Raamistik toob esile teenimise käigus varaobjektide suurenemist või kohustiste vähenemist. *Codification*-i selgitus keskendub tulude teenimise protsessi kirjeldamisele. Raamistiku definitsiooni kohaselt on tegemist põhitegevusliku tuluga. *Codification*-i selgituses loetletud tegevused ongi filmitööstuse ettevõtte jaoks tõenäoliselt põhitegevuseks. Lisaks sisaldab standardi selgitus valdkonna spetsiifikast lähtuvaid täpsustavaid juhiseid tulude määratlemiseks.

Erialases kirjanduses on uuritud vastuolusid FASB kontseptuaalses raamistikus. Küsimus pole ainult raamistiku ja standardi vahelistes vastuoludes, vaid ka kontseptuaalse raamistiku alaosade vahelistes vastuoludes. SFAC 6 määratleb tulusid läbi põhitegevuse tagajärjel varaobjektides ja kohustistes toimunud kogumuutuse. Sarnaselt on defineeritud tulud IASB raamistikus. SFAC 5, mis käsitleb tulude kajastamist ja mõõtmist, keskendub aga tulude teenimise protsessile.

Et finantsaruande põhielementi raamatupidamises kajastada, peab see vastama neljale fundamentaalsele kajastamise kriteeriumile (SFAC 5): definitsioon, mõõdetavus, olulisus ning usaldusväärsus. Detailsem kajastamise juhend põhineb kahel tingimusel. Et tulu kajastada, peab see olema: 1) realiseeritud või realiseeritav ning 2) välja teenitud (st ettevõtte on olulises osas lõpetanud tegevused, mille tegemise eest ta tulu saama peaks) (Ibid.). IASB

kontseptuaalse raamistiku kohaselt on kajastamine protsess, mille käigus element, mis vastab põhielemendi definitsioonile ja kajastamise kriteeriumitele, lisatakse bilansile/kasumiaruandele. Kajastamise kriteeriumiteks on (The Conceptual...):

1. Tõenäosus, et ettevõtte saab selle elemendiga seoses tulevikus majanduslikku kasu.
2. Elemendil on kulu või väärtus, mida saab usaldusväärselt mõõta.

Üldiselt on aluspõhimõtted sarnased, seega eksisteerivad kontseptuaalsed probleemid nii IASB kui FASB raamistikus. R. Barker on kritiseerinud IASB kontseptuaalset raamistikku, täpsemalt seda, kuidas on defineeritud ja käsitletud tulused, kulused ning kasumit. Ta selgitab, et tulude ja kulude analüüsimisel peab esmalt pöörduma raamistiku poole. (Barker 2010) Raamistik uuenes osaliselt aastal 2010, kui magistritöö autor tuvastab erinevuse kehtiva ja Barkeri analüüsitud raamistiku vahel, siis kommenteerib ta muudatuste mõju. Üldiselt pole analüüsitud punktid sisuliselt muutunud. Raamistik tugineb vara-kohustiste lähenemisele. (Ibid) Magistritöö varasemas osas analüüsiti vara-kohustiste ja tulude-kulude lähenemisi, nende plusse ja miinuseid. Mitmete arvestusspetsialistide sõnul vajab kehtiv raamistik üle vaatamist ning täiendamist.

FASB ja IASB kontseptuaalse raamistiku projekti raames plaanisid osapooled põhjalikult analüüsida kehtivaid arvestusstandardeid ja arvestuspõhimõtteid. Eesmärk oli selgitada, kas praktikas kasutatav vara-kohustiste lähenemine on optimaalne ning vajadusel raamistikku täiendada või muuta. Barker-i hinnangul olid algse raamistiku vara, kohustiste ja omakapitali definitsioonid kooskõlas kahekordse kirjendamise loogikaga, tulude ja kulude definitsioonides eksisteeris ebakõlasid ning kasumit polnud üldse defineeritud. Tema hinnangul on olukord problemaatiline, kuna FASB ja IASB pööravad tähelepanu varade ja kohustiste definitsioonile, tulude ja kulude definitsioonidele ei analüüsita üldse (Ibid). Ka magistritöö autor märkas uue kontseptuaalse raamistiku kavandit lugedes, et bilanss seatakse kasumiaruandest tähtsamaks. See on täiesti vastuolus FASB ja IASB väljajätmistega, kus rõhutatakse tulude olulisust. (Conceptual...)

Barker selgitab kontseptuaalset probleemi: raamistikus toodud tulu definitsioon lähtub netovarast (aktivast), kuid sisuliselt kuulub see omakapitali hulka (passivasse). Tulu on omakapitali suurenemine, mis on tekkinud netovara suurenemise tagajärjel, mitte vastupidi, omakapitali suurenemise tagajärjel suurenenud netovara. Need tõlgendused on vastuolus kasumi olemusega – kasum on tulude ja kulude vahe. Kontseptuaalne raamistik ei saa kasumit korrektselt defineerida kuna tulud ja kulud on defineeritud läbi varaobjektide muutuse. Mitte

aga kõik varaobjektide muutused ei anna tulemuseks kasumit (nt kapitali säilitamise ning ümberklassifitseerimise korrigeerimised kajastatakse omakapitalis). (Barker 2010)

IAS 1 selgitab mõistet, mida raamistik ei sisalda – *total comprehensive income*. Esiteks juhib Barker tähelepanu asjaolule, et terminit *income* kasutatakse standardites ja raamistikus ebaühtlaselt – *income* on bruto mõiste, *total comprehensive income* aga viitab neto kasumile. Barker näeb probleemide lahendamiseks kahte võimalust. Esiteks tuleks muuta tulude ja kulude definitsioone, et need sõltuksid omakapitali, mitte koguvara muutusest. Sellisel juhul oleksid ka tulude ja kulude definitsioonid kooskõlas kahekordse kirjendamise loogikaga. Teiseks tuleb defineerida kasum, Barker teeb kaks ettepanekut (2010):

1. „*Income is an increase in equity, excluding contributions from equity participants.*“
2. „*Income is an increase in equity, excluding contributions from equity participants, capital maintenance adjustments and changes in other reserves.*“

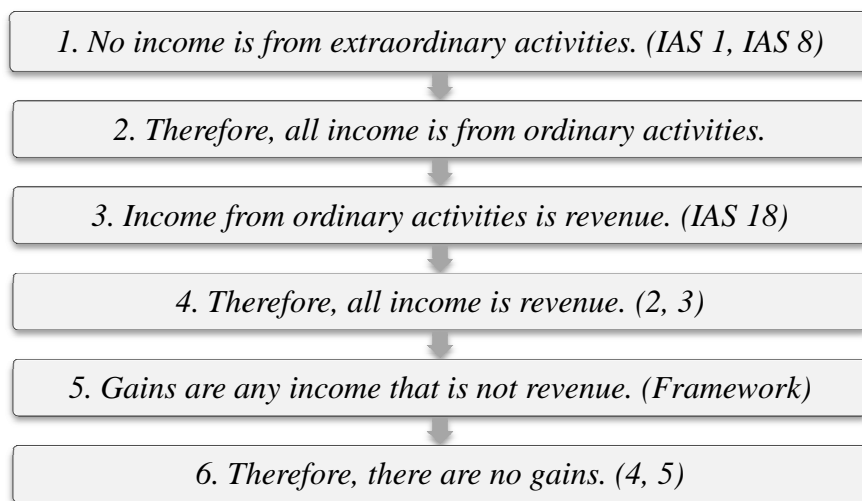
Esimesel juhul tuleks loobuda mõistetest kapitali säilitamise korrigeerimised (*capital maintenance adjustments*) ja ümberklassifitseerimise korrigeerimised (*reclassification adjustments*). Alternatiivina tuleks kasumi defineerimisel kasutada muude reserve (*other reserves*) mõistet. Muud reservid viitavad IAS 1-s defineeritud muu koondkasumiga seotud reserveidele. Magistritöö autorile tundub esimene definitsioon selgem ja mõistetavam. Standardid ei tohiks sisaldada keerulisi ja lohisevaid mõisteid või selgitusi. See muudab standardid mahukamaks ning raskemini jälgitavaks.

Kasumi defineerimine läbi omakapitali suurenemise pole parim lahendus. Tehing või sündmus on esmane – kõigepealt tuleks see kirjendada kasumiaruandes ning alles sellel tulemusena muutuvad bilansikirjed. Magistritöö autor leiab, et esmalt tuleks defineerida tulu, seejärel kulu ning kasum kahe eelneva vahena. Barkeri analüüsi on edasi arendanud Christopher Nobes, kes analüüsisid mõisteid *income* ja *revenue*. Tema sõnul on *revenue* defineerimisel tehtud neli kontseptuaalselt viga (Nobes 2012):

1. Tulu peaks olema defineeritud kui omakapitali suurenemine, mitte kui vara suurenemine.
2. Tulu definitsiooni muudab lohisevaks ebavajalik täpsustus „*when those inflows result in increases in equity*“, kahjumiga müügi korral ei tohiks tulusid üldse kajastada.

3. Arvetega müügi korral tuleks sama tehingu tulu kajastada mitu korda, kuna nii nõuete üles võtmine kui nõuete eest raha laekumine vastab tulu definitsioonile.
4. Viidatud on terminile *ordinary activities*. See on iganenud kontseptsioon, mida kehtivad standardid enam ei selgita.

Seoses tulu definitsiooni ja tavapärase tegevuse mõistega on Nobes esitanud huvitava loogilise analüüsi. See analüüs on kajastatud joonisel 1. Selguse ja täpsuse huvides esitatakse analüüs originaalsel kujul, inglise keeles.

Joonis 1. Tulu ja tulumu olemus IASB kontseptuaalse raamistiku ning standardite järgi
Allikas: autori koostatud Nobes-i (2012) alusel

Joonis 1 illustreerib hästi põhjuseid, miks IASB peab kontseptuaalse raamistiku ja standardid terviklikult üle vaatama. Standardite IAS 1 ja IAS 8 kohaselt pole ükski sissetulek seotud erakorraliste tegevustega. IAS 18 kohaselt on tavapärase äritegevuse tulemusena saadud sissetulek müügitulu. Raamistik selgitab, et tulum on sissetulek, mis pole müügitulu. Seega tuleb järeldada, et tulumit ei eksisteeri. Praktikas on ettevõtetel siiski ka põhitegevusega mitte seotud sissetulekud – tulum eksisteerib. Raamistik ja standardid sisaldavad terminite osas ebakõlasid. Nobes on analüüsinud puuduste säilimist või likvideerimist ka uue tulu standardi rakendamisel, sellest ülevaade töö teises osas.

Teine sisemine vastuolu on seotud tulude kajastamisega. Tulu määratlemiseks on vaja teada kasumit (vastavalt raamistiku definitsioonidele). Kasumi arvutamiseks on vaja tuludest lahutada kulud. Vastuolu on tekkinud, kuna tulud on defineeritud läbi kasumi. Et elimineerida probleem, tuleb tulu või kasum defineerida muudel alustel. Finantsarvestuse seisukohast on

kasum oma olemuselt tulude ja kulude vahe. Magistritöö autor soovib defineerida teisiti tulu, lähtuvalt selle unikaalsest olemusest. Sõnaraamatud selgitavad tulu lähtuvalt raha saamisest või kasumist. On oluline, et arvestusstandardite jaoks tulu definitsiooni väljatöötamisel keskendutaks tulu genereerivale tegevusele, mitte sellele, mida tulu teenimise tagajärjel saadakse (kasum, raha). IASB ja FASB peaksid olemasolevaid arvestusalased juhendmaterjale süstemaatiliselt analüüsima ning:

1. Leppima kokku kontseptsioonis.
2. Lähtuvalt kontseptsioonist koostama kontseptuaalse raamistiku (või muutma olemasolevat).
3. Lähtuvalt kontseptsioonist ja uuest raamistikust, muutma olemasolevaid ja/või koostama uusi standardeid.

Tulu kajastamise ebahühtlust ja tulude kajastamisega seotud olemuslikke probleeme standardites ei ole võimalik likvideerida enne, kui on kokku lepitud ühes, kõikehõlmavas tulu kontseptsioonis. See kontseptsioon peab kajastuma arvestusstandardite raamistikus ja kõik standardid peaksid lähtuma raamistikust. Seda, kui süstemaatiliselt on IASB ja FASB uuele tulu standardile lähenenud, selgitatakse töö teises osas.

Töö esimeses osas analüüsiti tulu definitsioone sõnaraamatutes, eriala leksikonides ja arvestusstandardites. Probleemide ja küsimuste lahkamisel jõudis autor kontseptuaalsete vastuoludeni. Tulude definitsioonid keskenduvad raha või muu hüve saamisele või kasumile enne kulude maha arvestamist. Autori arvates peaks aga tulu defineerima lähtuvalt selle olemusest. IASB ja FASB kontseptuaalsed raamistikud võtavad tulu defineerimisel aluseks kasumi. Esimene hüpotees leidis osaliselt kinnitust – ühtne tulude definitsioon tõesti puudub. Eksisteerib mitmeid, tihti vastuolulisi, tulu definitsioone. Esimese hüpoteesi teine pool ei leidnud kinnitust. IASB ja FASB kontseptuaalsed raamistikud on sarnased ja sisaldavad tulude definitsioonide osas suuresti samu probleeme. Arvestusstandardites toodud detailsemaid kajastamise reegleid vaadatakse töö teises osas.

2. IASB JA FASB KOOSTÖÖPROJEKT JA UUS TULU STANDARD

2.1. Standardite harmoniseerimine

Magistritöö teises osas analüüsitakse esmalt arvestusstandardite harmoniseerimise vajadust. Seejärel tehakse lühidalt ülevaade IASB ja FASB koostööprojektist – selle eesmärkidest, ajaloost ning senistest tulemustest. Üks koostööprojekti alamprojekte on uue tulu standardi koostamine. Edasi selgitatakse, millised muudatused tehti uues standardis seoses definitsioonide ja kontseptsioonidega. Ning seejärel kontrollitakse teise hüpoteesi paikapidavust – kas IASB ja FASB koostöö tulemusena koostatud uus tulu standard lahendab erinevate mõistete ja arvestuspõhimõtete probleemi?

Uue maailmakorra loomisel tuginetakse majanduslikule võimule. Mida enam kasvab maailmamajanduse maht, seda enam kasvab surve minimeerida erinevusi rahvuslike ja regionaalsete arvestuspõhimõtete vahel, et parendada ligipääsu maailma kapitaliturgudele. (Evans 2003) Arvestuse maailm on pidevas ja kiires muutumises. Üsna hiljuti koostasid arvestuse reegleid ja printsiipe ainult riiklikud seaduseandjad ning need erinesid riigiti päris palju. Täna liiguvad globaalsed trendid ühtsete standardite poole. (Pöschke 2012) Siinkohal tõstatab autor küsimuse, kas arvestustandardite harmoniseerimine on tõesti vajalik? Kas ja millises ulatuses on see üldsegi võimalik? Et leida vastused nendele küsimustele tuleb esmalt jõuda selgusele, kui erinevad on arvestustandardid ja miks on need nii erinevaks kujunenud?

Rahvusvahelise aruandluse mitmekesisust ja erinevuste põhjuseid on erialases kirjanduses palju käsitletud. On pakutud mitmeid põhjuseid, mille tõttu on erinevused tekkinud, paljud neist on pelgalt arvamused, väheseid hüpoteese on testitud. Puudub ühtne teooria, mis kõiki faktoreid põhjuslikult tagajärgedega seoks. (Nobes, 1998) Răzvan ja Dumitru viitavad Nobes-i ja Parker-i tööle ja selgitavad, et tihti on keeruline eristada, kas konkreetne tegur on erinevuse põhjus või selle tulemus (2009, 1068). Nobes-i arvates põhjustavad vastuolulised aruandluse eesmärgid erinevusi rahvusvahelises finantsaruandluses.

Peamised tegurid, mille poolest riigid erinevad, on kapitaliturgude tugevus ja kultuuriline domineerimine. (Nobes, 1998) Sarnasel arvamusel on Deegan ja Unerman, kes ütlevad, et peamised takistused arvestusstandardite harmoniseerimisel on kultuurilised ja institutsionaalsed faktorid. (Deegan, Unerman 2006, 108)

Kapitaliturgusid loetakse riigi majanduse oluliseks komponendiks. Seoses investeringute voogude ja väärtpaperite pakkumise kasvuga on maailma kapitaliturgudel arenenud tugev konkurents. Raamatupidamine on kui ärikeeel ning finantsaruannetes avalikustatud informatsioon on oluline infoallikas ettevõtte ja väärtpaperite kohta (Evans 2003, 183). Finantsaruannete koostamisel eeldatakse, et lugejad mõistavad finantsarvestuse põhialuseid, seetõttu tuleb konkurentsias püsimiseks piisavalt hästi osata raamatupidamise keelt.

Enamikes arenenud kapitaliturgude ja paljude välisinvestoritega riikides reguleerivad finantsarvestust mitmed standardid ja seadused. Kas mitmetasandiline ja keeruline regulatsioon on vajalik? (Deegan, Unerman 2006, 39) Põhjalike regulatsioonide pooldajad argumenteerivad, et informatsiooniturud pole efektiivsed. Ettevõtted pole ulatuslikust avalikustamisest huvitatud ning kajastavad finantsaruannetes vaid minimaalselt nõutud informatsiooni. Investorid jm välised huvigrupid vajavad aga rohkem infot, et oma huvisid kaitsta. Lisaks usutakse, et põhjalikum regulatsioon parandab võrreldavust. Detailse regulatsiooni vastased nõustuvad, et optimaalset avalikustamise taset peaksid määrama sõltumatud seadusandjad. Kuid nad märgivad, et praktikas mõjutavad regulatsioone mitmed huvigrupid. Info on tavaline kaup, mille optimaalne kogus ja hind selgub turul. (Ibid.)

Globaalselt aksepteeritavad finantsstandardid oleks oluline samm edasi globaalsele ligipääsule riiklikele kapitaliturgudele (Purr 2004). Piiriüleste investeringute mahu kasv viitab rahvusvahelise arvestusstandardi loomise vajadusele ja sellise standardi tähtsuse kasvule. Ühtse rahvusvahelise arvestusstandardi rakendamise pooldajad väidavad, et arvestusstandardite harmoniseerimine on vajalik ja tooks kasu investoritele, kes saaks tänu võrreldavale infole teha paremaid investeerimisotsuseid. Vastased argumenteerivad, et siiani pole ühtsete standardite puudumine olnud taksituseks – rahvusvaheline majandus on arenenud selletagi. (Evans 2003, 18)

Millises ulatuses riikide regulatsioonid erinevad ja kui palju see mõjutab finantsarvestuse lõpptulemust? Pole hea võrrelda eri riikides tegutsevaid sarnaseid ettevõtteid, kuna lisaks arvestuspõhimõtete erinevusele mõjutaksid tulemust ka paljud muud

faktorid – iga ettevõtte ja tema tehingud on unikaalsed. On vaja võrrelda ühe ettevõtte finantsaruandeid, mis on koostatud lähtudes erinevatest standarditest. Selleks sobivad ettevõtted, kes koguvad kapitali mitmelt turult, kuna nemad peavad koostama finantsaruandeid vastavalt regulatsioonidele, mis on konkreetsetel börsidel aktsepteeritud. (Deegan, Unerman 2006, 87)

Erialasest kirjandusest leidis autor viiteid uuringutele, mille raames võrreldi USA ja välisriikide ettevõtete aruandeid. Eesmärk oli selgitada, kas IFRS-i ja US GAAP-i rakendamine viib oluliste erinevusteni. (Schroeder *et al* 2014, 100) Nobes and Parker on analüüsinud Euroopa ettevõtete, kes on noteeritud nii koduriigi kui USA börsidel, aruandeid. Uuringu kohaselt on AstraZeneca oma UK ja US majandusaasta aruannetes kajastanud väga erinevaid tulemusi – 2000. aastal näitas ettevõtte UK aruandes kasumiks 9 521 miljonit naela, US aruandes kajastatud kasum oli konverteerituna 29 707 miljonit naela. Tulemus erineb 212%. 2003. aasta kasum UK aruandes, konverteerituna dollaritesse, oli 3 036 miljonit dollarit, US aruandes aga 2 268 miljonit dollarit. Erinevus 2003. aasta UK ja US kasumi vahel oli 25%. Nii ulatuslikud erinevused on erandlikud, aga väiksemaid erinevusi aruandeaasta kasumis ja vara väärtuses tuvastati enamikul uuringus osalenud ettevõtetel. (Deegan, Unerman 2006, 87) Tegemist on väga suurte erinevustega, mis viitavad otseselt arvestusstandardite harmoniseerimise vajadusele. Esiteks on ettevõtete jaoks topelt raamatupidamise korraldamine kulukas tegevus. Teiseks tekitab see probleeme finantsaruannete tarbijatele – millised numbreid saab usaldada?

Uuemate uuringute, nt T. Koang, G. V. Krishnan, M. C. Wolfe ja H. S. Yi 2012. aasta uuringu tulemused viitavad, et erinevused pole enam nii suured kui varem (Schroeder *et al* 2014, 100). Erinevuste vähenemine näitab, et kümnekonna aastaga on arvestusstandardid harmoniseerunud. Tulemust mõjutab kindlasti ka asjaolu, et alates 21. detsembrist 2007. aastal lubab Ameerika Ühendriikide Väärtpaberi- ja Börsikomisjon (*Securities and Exchange Commission*, edaspidi SEC) välisriikide ettevõtetel Ameerika börsidel esitada finantsaruandeid, mis on koostatud US GAAP-i või IFRS-i järgi. (Acceptance From ...) Otsus, millega kõik erialaspetsialistid ei nõustu. Mõned erialaspetsialistid pooldasid harmoniseerimist, kuid leidsid, et SEC-i otsus oli enneaegne. Nad selgitasid, et US GAAP-i ja IFRS-i vahel eksisteerivad teatud valdkondades endiselt põhimõttelised erinevused. Lisaks eelistavad USA investorid kohalikku GAAP-i. (Response to the SEC...) Kuni aastani 2007 olid erinevused US GAAP-i ja IFRS-i kasutajate aruannetes kergesti märgatavad. Tõenäoliselt

leidis SEC, et olulisemad erinevused standardites said tänu FASB ja IASB harmoniseerimise projektile likvideeritud. SEC-i otsus muutis kergemaks välisriikide ettevõtete finantsarvestuse ja -aruandluse, kuid võrreldavuse seisukohast ei olnud see parim lahendus. Praktikas ei suuda enamik aruannete lugejaid adekvaatselt hinnata, millist mõju arvestusstandardi valik lõplikele majandustulemustele omada võib.

Arvestusspetsialistide tehtud uuringute kohaselt on IFRS-i laialdane kasutusele võtmine maailmas muutnud USA ettevõtted välisinvestorite jaoks vähem atraktiivseks (DeFond *et al* 2012). IASB standardite rakendamine Austraalias, Euroopa Liidus ja paljudes muudes riikides, on tõstnud IASB ja tema koostatud standardite tähtsust. Ühtlasi on see muutnud uute standardite loomise keeruliseks, kuna protsessis on palju huvitatud osapooli. (Godfrey *et al* 2006, 428) Enamik suuremaid kapitaliturgusid liigub ühtse globaalselt aksepteeritud arvestus- ja auditeerimisstandardite poole (Wong 2004). Nii mõnelegi seostub arvestusstandardite harmoniseerimise teema IFRS-i globaalse rakendamisega.

Erialases kirjanduses on arutletud, kas IFRS-i rakendamine on ikka parim valik? On väidetud, et IFRS-i kasutamine globaalse arvestusstandardina tooks kaasa kulude kokkuhoidu ettevõtetele ning aitaks paremini kaitsta avalikkuse huve. (Ibid.) Vastuväidetena viitavad skeptikud mitmetele probleemidele. IFRS standardites kasutatud keel ja standardite struktuur on keeruline (Ibid.). Standardid on muutunud nii raskesti mõistetavaks, et hakkavad takistama finantsaruannete põhilist eesmärki – infovahetust ettevõtte ja väliste huvigruppide vahel. Aruannete lugejad ei pruugi aruandes kajastatud informatsiooni korrektselt tõlgendada. (Complexity) Lisaks on standardite keelekasutus ja stiilis selline, et neid on raske tõlkida ilma, et tõlge muutuks pikaks või mõte teiseneks (Wong 2004).

Majandusaasta aruande lugejatelt eeldatakse finantsarvestuse põhialuste mõistmist. Kõikide maailma ettevõtete jaoks ühtsete standardite koostamisel tuleks arvestada, et huvigruppidel on mitmesugused huvid ja erineval tasemel teadmised finantsarvestusest. Väheste teadlike lugejate huve tuleks kõrvutada paljude vähem teadlike lugejate huvidega (Complexity). Lisaks tuleks aruannete koostamise kulusid kõrvutada lugejate saadud kasuga. IFRS standardid ei sobi väike- ja keskmise suurusega ettevõtetele (edaspidi VKE). (Complexity; Wong 2004; Godfrey *et al* 2006, 381) Tänapäevaks on viimane probleem lahendatud, kuna alates 2009. aastast on VKE-del võimalik rakendada lihtsustatud standardit – IFRS väike- ja keskmise suurusega ettevõtetele (*IFRS for Small and Medium-sized Entities*,

edaspidi IFRS SME). Lihtsustatud standard on kõigest 232 lk pikk. Võrreldes originaalse IFRS-iga, mille maht on kokku ligi 47 500 lk, on IFRS SME lihtne ja ülevaatlik standard.

IFRS-i ja IASB kitsaskohana on välja toodud ka standardite loomise protsess. Pidev uute standardite lisandumine, olemasolevate uuendamine ja täiendamine loob ebastabiilse olukorra ning on kulukas nii aruannete koostajate kui lugejate jaoks (Complexity; Wong 2004). Kontseptsioonide tutvustamine üksikute standardite koostamise käigus viib varem või hiljem vastuolude tuvastamiseni standardite või kontseptsioonide vahel. (Complexity) Kontseptsioone tuleks vaadelda terviklikult ja need peaksid kõik kajastuda kontseptuaalses raamistikus.

Vaatamata puudustele on IASB väljastatud IFRS standardid tunnustatud ja laialdaselt kasutuses. Kuna IASB-l pole juriidilist mõjuvõimu, ei saa organisatsioon standardite rakendamist kellelegi kohustuslikuks muuta. Riiklikul tasandil otsustatakse, kas ja millises mahus IFRS-i standardid kasutusse võetakse ning milliseid muudatusi ja täiendusi tehakse. Sellised tegevused vähendavad kaudselt IFRS-ide usaldusväarsust. (Response to the SEC...) Arvestusreeglid on avatud tõlgendustele ja finantsaruanded on liiga manipuleeritavad, et analüütikud ja investorid saaksid neile tugineda. Riiklikud tõlgendused arvestuspõhimõtetele annavad põhjust veelgi suuremale segadusele. (Purr 2004) Riigid aga ei taha anda arvestusstandardite reguleerimise õigusi rahvusvahelisele organisatsioonile, kelle otsuseid nad ei saa mõjutada, sest arvestusstandardi muutmine võib omada suuri majanduslikke tagajärgi (Deegan, Unerman 2006, 108).

Bradshaw ja Miller on seadnud kahtluse alla, kas ühtsete standardite kasutusele võtmine ikka tagab harmoniseerituse arvestuses ja selle, et sarnast tehingut kajastataks globaalset ühe moodi. Nad viitavad akadeemilisele kirjandusele, kus selgitatakse, et erinevas majanduslikus, poliitilises ja kultuurilises keskkonnas ei rakendata arvestusstandardit samaselt. Vastupidi, arvatakse, et globaalset võrreldavust suurendaks, mitte ühtsete arvestusstandardite loomine, vaid regulatsioonide ühtlustamine või ühtse efektiivse kapitalituru surve. Viidatakse uuringule, milles osales 178. mitte USA ettevõtet (17 riigist, 6 kontinendilt), kes vabatahtlikult raporteerisid US GAAP-i järgi. Uuriti, kas ettevõtted ka sisuliselt oma arvestuspõhimõtteid muutsid või jätkasid tegutsemist kohalike arvestuspõhimõtete järgi ning pelgalt raporteerisid US GAAP-i nime all. Uuringu tulemusel järeldati, et ühtse standardi rakendamine, eriti kui seda toetab muu regulatoorne raamistik,

suurendab võrreldavust. Samas leidsid uuringu läbiviijad, et kõikidele US GAAP-i nõuetele ettevõtted siiski ei vastanud. (Bradshaw, Miller 2008)

Ka teised arvestusspetsialistid on tõstatanud standardite juurutamise küsimuse. Mida tähendab IFRS-i juurutamine? Praktikas võib tähendada erineval tasemel harmoniseerimist (Wong 2004):

1. Täielik juurutamine.
2. Täielik juurutamine teatud kuupäeva seisuga.
3. Selektiivne juurutamine.
4. IFRS-idele tuginedes kohalike standardite koostamine.

Täielik juurutamine on võimalik vähestes riikides, sest see eeldab standardi kasutusele võtmist originaalsel kujul (inglise keeles). Ka standardi otse tõlkimise käigus eksisteerib oht, et standardi sisu võib muutuda. Ühe probleemina on käsitletud IFRS standardite pidevat muutumist ja täienemist. Riikidel on kulukas ja keeruline pidevaid muutusi standardites ning nende mõju kooskõlas muude regulatsioonidega hinnata. Seetõttu on paljud riigid rakendanud IFRS-i teatud kuupäeva seisuga. Kuigi algselt on võetud kasutusele IFRS originaalsel kujul, ei taga see harmoniseerimist. Aastate jooksul on IFRS-ides toodud arvestusreeglid muutunud, aeg-ajalt peaks täienema ka kontseptuaalne raamistik.

Et saada aimu harmoniseerimise suundumustest praktikas annab magistritöö autor ülevaate IFRS-ide rakendamisest globaalselt. IASB on analüüsinud riikide lõikes seda, millises mahus rakendatakse IFRS-i kohalikus aruandluses. Hetkel on analüüsitud 130. jurisdiktsiooni, sh kõiki G20 riike. Pea kõik uuritud riigid toetavad ühtse globaalse standardi loomist ja enamik näevad üldise standardina IFRS-i. 105. jurisdiktsiooni puhul on IFRS-i rakendamine kõigile või enamikule börsiettevõtetele ning finantsasutustele juba täna kohustuslik. Vaid kolm 105. jurisdiktsioonist on rakendanud IFRS-i algsel kujul, nendeks on Austraalia, HongKong ja Uus-Meremaa. Teised on rakendanud IFRS-i standardi teatud seisuga ja pole rakendatud viimaseid muudatusi või uuendusi. Mõned jurisdiktsioonid on IASB koostatud IFRS-i enne riiklikku rakendamist muutnud, või võtnud kasutusele vaid osaliselt. IFRS SME standardid on kohustuslikud või lubatud 63. riigis. Nendele lisaks kaalutab IFRS SME rakendamist 16 jurisdiktsiooni. (Analysis of ...) Sellest ülevaatest selgub, et IFRS-i rakendamine on maailmas levinud, kuid see ei pruugi tagada harmoniseeritud arvestuspõhimõtteid. Enamikes riikides on IFRS-i järgimine nõutud vaid teatud tüüpi ettevõtetele. Eksisteerib erinevusi seoses standardite ulatuse ja rakendamise ajalise seisuga.

IFRS-ide formaalne rakendamine ei taga sisuliste põhimõtete ühtlustumist. Magistritöö autor on seisukohal, et harmoniseerimine on vajalik. Küsimus seisneb selles, kuidas peaks harmoniseerimine toimuma? Kas on vajalik formaalne harmoniseerimine või piisab sisuliste arvestus ja kajastamise põhimõtete ühtlustamisest? (Răzvan, Dumitru 2009, 1068) Magistritöö autori arvates liigutakse praegu sisulise harmoniseerimise suunas. Paljud riigid globaalselt on otsustanud rakendada IASB standardeid, seda kas osaliselt või täielikult. Tihti on börsiettevõtetele kohustus järgida IFRS-i standardeid, väiksemate ettevõtete ja teiste kohalike organisatsioonide aruandlus käib kohalike seaduste ning standardite järgi. Kohalikke reegleid püütakse võimaluse korral ühtlustada IFRS-iga.

Formaalne harmoniseerimine on esimene vajalik samm teel sisulise harmoniseerimiseni (Răzvan, Dumitru 2009, 1069). Dr. M. Pöschke-i arvates on tõenäoline, et lähiajal lubab SEC ka USA ettevõtetele rakendada IFRS-i (2012). Magistritöö autor leiab, et formaalne ühtlustumine tuleb kasuks, kuid pole esmane. Näiteks US GAAP-i pole formaalselt kuidagi seotud IASB standarditega. Tulevik näitab, kas US GAAP asendub kunagi IFRS-iga. Autor ei usu, et see nii pea juhtuda võiks. Arvestuspõhimõtete ja arvestusstandardite sisulise harmoniseerimisega on FASB ja IASB aga juba aastaid tegelema.

Rahvusvaheliste standardite harmoniseerimise protsessi juhivad FASB ja IASB. Kahe organisatsiooni koostöö eesmärk on tuvastada erinevused arvestuspraktikates, kehtivaid praktikaid analüüsida, neid vajadusel täiendada ning kasutusele võtta parim praktika. Kõikide suuremate riikide standardite koostajate vahel oleks keeruline igapäevaselt ja tulemuslikult koostööd teha. Teised organisatsioonid saavad kaasa rääkida läbi IASB, viimane teeb igapäevaselt tihedat koostööd riiklike standardi koostajatega. (Godfrey *et al* 2006, 381)

Aastatel 2000-2013 tegutsesid FASB ja IASB koostööprojekti raames ühiselt nii US GAAP-i kui ka IFRS-i täiendamiseks. Samuti püüti elimineerida, või vähemalt minimeerida, erinevusi nimetatud standardites. Alates 2014. aastast tehakse koostööd laiemas ringis, Arvestusstandardite Nõuandva Foorumi raames (*Accounting Standards Advisory Forum*, edaspidi ASAF). ASAF-i kaheteistkümne liikme hulka kuulub peale FASB ja IASB mitmeid teisi juhtivaid standardite koostamisega tegelevaid organisatsioone. (Financial Accounting...) On küsitav, kas koostöö on nii tulemuslik kui soovitakse. Eksisteerib oht, et piirduakse levinud praktikate võrdlemisega ning eelistatud praktika valimisega. Mitmed arvestusspetsialistid on märkinud, et IASB, kui rahvusvahelise arvestus- ja aruandluspraktika

kujundaja, fookus peab püsima globaalselt aksepteeritavate kõrgetasemeliste standardite arendamisel (Wong 2004).

Senine FASB ja IASB koostöö algas kontseptuaalsete raamistike võrdlemisega. Kontseptuaalse raamistiku harmoniseerimise projektiga tegeleti aastaid, kuid 2010. aastal jäi see pooleli. Mõlemad organisatsioonid andsid iseseisvalt välja osaliselt uuenenud raamistiku. Kontseptuaalse raamistiku täiendamine on endiselt IASB käimasolevate projektide hulgas, samas FASB selle teemaga enam aktiivselt ei tegele. Hetkel on lõpetamisel neli suuremat koostööprojekti: 1) tulude kajastamine, 2) finantsinstrumendid, 3) liisingud ja 4) kindlustus (Financial Accounting...; International Accounting ...).

Tulude kajastamise olulisust märgib asjaolu, et see oli üks esimesi teemasid, millega FASB ja IASB tegelema hakkasid. Tulu on üks peamisi kirjeid finantsaruannetest, see viitab nii majandustegevuse mahtudele kui kasumlikkusele. Töö esimes osas jõudis autor järeldusele, et kehtivad tulu standardid sisaldavad kontseptuaalseid probleeme. On küsitav, kui tulemuslik saab olla uue tulu standardi koostamise projekt, kui kontseptuaalse raamistiku projektis tulude teemat ei käsitletud. Magistritöö autorit huvitab, kas ja kui paljud eksisteerivad tulude kajastamise probleemid leiavad lahenduse uue standardi rakendumisel.

2. 2. Uus tulu standard – tulu kliendi lepingutest

Nagu eelnevalt selgus, on uue tulu standardi arendamisel peamised mõjutajad IASB ja FASB, kahe maailmas enim levinud arvestusstandardi, IFRS-i ja US GAAP-i koostajad. Töö järgmises osas võrreldakse kehtivaid IFRS-i ja US GAAP-i standardeid uue tulustandardiga. Autor selgitab, millisel kujul väljastatakse ühistöö tulemusena koostatud uus tulu standard ning analüüsib, kas uus standard on vaba kontseptuaalsetest probleemidest.

IASB ja FASB tulu kajastamise ühisprojekti eesmärk on likvideerida vastuolud ja nõrkused nii IFRS-i kui US GAAP-i standarditest. IFRS-i puudustena on esile tõstetud mitme elemendiga kokkulepete piiratud reguleerimist, mistõttu võib kompleksseid tehinguid olla keeruline kajastada. Kehtivad IFRS standardid ei defineeri ühtselt kaupu ja teenuseid, see on põhjustanud erinevusi näiteks müügi otstarbel kinnisvara ehitusega seotud tehingute kajastamises. Seda tehingut saab käsitleda teenuse osutamisenä (kajastada tulu valmidusastme meetodil kogu lepingu perioodi vältel) või kauba müügina (kajastada tulu ühes summas, hetkel, mil riskid ja hüved lähevad üle kliendile). Kauba müügi kajastamise hetk sõltub

suuresti omandiõigusega seotud riskide ja hüvede üleminekust. Klient võib kontrollida vara, kuid olulise riski või hüve säilimise tõttu kajastab müüja seda endiselt oma bilansis. See on vastuolus IASB kontseptuaalses raamistikus kajastatud vara definitsiooniga, mis lähtub kontrollist, mitte riskidest ja hüvedest. US GAAP on väga mahukas ja kohati detailne juhend, kuid mõned valdkonnad on siiski jäänud reguleerimata. Näiteks puudub ühine lähenemine teenuse osutamise seotud tulude kajastamisele. (Preliminary Views ...) US GAAP sisaldab mitmeid tööstusharu spetsiifilisi nõudeid, mistõttu on sarnase majandusliku sisuga tehingute kajastamise põhimõtted tööstusharude lõikes erinevad. IASB ja FASB ühine eesmärk on parandada avalikustamise nõudeid, et majandusaasta aruande lugejad mõistaksid, kuidas ettevõtte tulusid genereerivad ja saaksid ettevõtteid võrrelda. (7C: Revenue...)

Miks loodi standard, mis käsitleb vaid tulusid kliendiga sõlmitud lepingutest? FASB ja IASB sõnul on enamiku ettevõtete põhitegevuseks lepingu alusel klientidele kauba või teenuse müümine. Teiseks on ka olemasolevad standardid (nii IFRS kui US GAAP) keskendunud lepingutele klientidega. Otsustati keskenduda 1) vara või kohustise kajastamisele ja mõõtmisele ning 2) vara ja kohustiste muutustele lepingu perioodi jooksul, kuna see ühtlustaks lähenemisi tulude teenimise protsessidele. See omakorda tagaks ühtlasemad tulu kajastamise põhimõtted. (Basis for conclusion...) Varasemad tulu definitsioonid viitavad nii US GAAP-is kui IFRS-is vara ja kohustiste muutusele. Sama lähenemine otsustati ka uue mudeli aluseks võtta. Fookuse säilitamisel ei tohiks muuta enamike tehingute kajastamise fundamentaalsed alused. (Preliminary Views ...)

Inimesed on oma loomult laisad, enam-vähem toimivat süsteemi ei taheta muuta. Muutus toob alati kaasa raskusi ja ootamatusi. IASB-d ja FASB-d tuleks tunnustada selle eest, et nad tunnistasid kehtivate tulu kajastamise põhimõtete nõrkusi ja puudusi. Eelkõige aga selle eest, et vaatamata huvigruppide mõjutamisele, otsustati olemasolevate standardite täiendamise asemel, alustada nullist ja analüüsida tulude kajastamise põhimõtteid. IASB ja FASB sõnul on vaja täiesti uut standardit, et täita tulude kajastamise projekti eesmärged – on vaja luua ühine tulu standard IFRS-i ja US GAAP-i kasutajatele. Standard, mida saaks rakendada ühtselt sõltumata tööstusharust, jurisdiktsioonist või kapitaliturust. (Basis for conclusion...)

Uue standardi loomine on keeruline ja aeganõudev protsess. Puutudes kokku kehtivate standardite kitsaskohtadega, heidetakse tihti standardite koostajatele ette liiga teoreetilist lähenemist ja vähest koostööd praktikutega. Et uus tulu standard oleks asjakohane ja toimiv

ka praktikas, tegid IASB ja FASB uue tulu standardi koostamise käigus koostööd paljude organisatsioonidega. Tulu on pea iga organisatsiooni peamine tulemuste indikaator ja tulu standardi mõju ning ulatus on väga laialdane. IASB ja FASB väljastasid mitmeid standardi versioone ning küsisid avalikkuselt kommentaare ning tagasisidet. Tabelis 5 on toodud uue standardi koostamise protsess.

Tabel 5. Uue tulu standardi koostamise protsess

Avaldamine	Dokument	Kommentaaride periood	Vastuseid
2008 detsember	<i>Discussion Paper: Preliminary Views on Revenue Recognition in Contracts with Customers (IASB + FASB)</i>	180 päeva	211
2010 juuni	<i>Exposure Draft: Revenue from Contracts with Customers (IASB + FASB)</i>	120 päeva	974
2011 november / 2012 jaanuar	<i>Exposure Draft: Revenue from Contracts with Customers (IASB + FASB) ja Basis for Conclusions (IASB) / 2012 avaldati FASB täiendatud kavand</i>	120 päeva	359
2013 veebruar	<i>IASB and FASB staff paper: Effects of joint IASB and FASB redeliberations on the 2011 Exposure Draft (IASB + FASB)</i>	n/a	n/a
2014 mai / 2014 2 kv	<i>IFRS 15: Revenue from Contracts with Customers (IASB) Muudatused Codification'is (FASB)</i>	n/a	n/a

Allikas: Autori koostatud IASB ja FASB (7C: Revenue...; Financial Accounting ...; International Accounting ...) alusel

Päris palju tagasisidet saadi kommentaaride kaudu. FASB ja IASB arutasid saadud tagasisidet ning mitmel korral korrigeerisid ettepanekute alusel standardit. 2008 anti esmase idee kommenteerimiseks 180 päeva aega, 2010 ja 2011 aasta mustandite analüüsimiseks aga vaid 120 päeva. (7C: Revenue...) Veebruaris 2013. aastal avalikustasid FASB ja IASB viimased otsused seoses muudatuste, kommentaaride ja küsimustega. Standardi koostajate hinnangul on, pärast 2011 ED kommentaaride analüüsimist, on vähe tõenäoline, et lõpliku standardi avalikustamine tõstataks olulisi uusi küsimusi. Seega otsustati neljandale avalikule kommenteerimisele standardi eelnõud mitte saata. (Ibid.) Oktoobris 2013 olid IASB ja FASB jõudnud nii kaugemale, et lõpetasid ühised arutelud tulu standardi teemal. Sellest hetkest edasi tegutsevad IASB ja FASB taas eraldi, et lõpetada vajalikud juriidilised ettevalmistused uue standardi rakendamiseks. (Ibid.)

Uute standardite avaldamise nõuetekohase menetluse üheks osaks peetakse mõjukate huvigruppide arvamuse küsimist. IASB ja FASB küsisid ekspertidelt kommentaare kolme standardi versiooni kohta. Kuna arvestusstandardid mõjutavad jõukuse ümberjagamist ühiskonnas, soovivad mitmed huvigrupid võimalusel kaasa rääkida. (Deegan, Unerman 2006, 77) Lisaks kommentaaride küsimisele ja saadud vastuste analüüsimisele viidi läbi avalikke arutelusid ja töötubasid. Protsessi kaasati mitmed huvirühmad, näiteks suuremate tööstusharude esindajad, rahvusvahelised ettevõtjate liidud, investorid, aruannete koostajad, seadusandjad ja standardite koostajad, rahvusvahelised raamatupidamise- ja audiitorbürood jt. Eesmärgiks oli koostada standard, mis on selge ja kõikehõlmav ning mida on praktikas võimalik suuremate probleemideta kasutusele võtta. Huvigruppide mitmekesisusele viitab ka asjaolu, et 2013. aasta maikuu seisuga soovisid enam kui 19 000 isikut tulude kajastamise projekti kohta saada uudiseid e-mailile. (7C: Revenue...)

Arvestuseksperdid väidavad, et standardite koostamine on poliitiliselt mõjutatud protsess ja tõstatavad küsimuse, kui objektiivseks ja neutraalseks suudavad standardi koostajad jääda (Deegan, Unerman 2006, 77)? Enamik tagasisidest lähtub isiklikust huvist (Sunder 2009). Projekti arenedes selgusid tööstusharud, mille ettevõtteid uus standard kõige enam mõjutab – ehitus- ja kinnisvara, telekommunikatsiooni sektor. Lisas 4 on toodud ülevaatlik tabel, mis näitab, milliseid US GAAP-i valdkondi uue tulu standardi rakendumine kõige enam mõjutab. Selgusid ka üldisemad teemad, mille osas oli huvigruppidel tugevad ja kohati vastuolulised nägemused – informatsiooni avalikustamise ja harmoniseerimise küsimused. (7C: Revenue...) Standardi koostajad peavad suutma eristada isiklikest huvidest lähtuvaid ettepanekuid nendest, mis viitavad sisulistele kitsaskohtadele. Kolmest kommentaaride perioodist jäid kaks aastavahetusse, perioodi millal arvestusspecialistidel on tööol kõige kiirem. Pole teada, kui palju tagasisidet IASB ja FASB tegelikult soovisid saada ja mil määral oli tagasiside küsimine kõigest standardi avalikustamise protsessi kohustuslik etapp. Uuringud näitavad, et harva on võetud arvesse ettepanekuid, mis soovivad oluliselt muuta kehtivaid arvestusstandardeid (Deegan, Unerman 2006, 7). Oleks huvitav uurida, milliseid ettepanekuid IASB ja FASB arvesse võtsid, kas ja millisel määral suutsid huvigrupid isiklikest huvidest lähtuvalt uut standardit kujundada. Kuid see pole käesoleva töö teemaks, jäägu see tulevaste magistr tööde tarvis ootele.

Uus tulu standard on näide sisulisest harmoniseerimisest, mitte juriidilisest. FASB ja IASB on analüüsinud tulu kajastamise probleeme ning leppinud kokku uutes tulu kajastamise

põhimõtetes. Muudatused avalikustatakse samal ajal, tõenäoliselt 2014. aasta teises kvartalis. Pikaajalisem eesmärk on US GAAP-i ja IFRS-i ühtlustamine kuni standardid muutuvad identseks (Financial Accounting...). Hetkel pole organisatsioonid veel sellisel tasemel harmoniseerimiseks valmis. Uut tulu standardit ei avalikustata ühe ühtse standardina, FASB ja IASB muudavad iseseisvalt kehtivaid standardeid (Ibid.). Töös kasutatakse üldnimetust „uus tulu standard“, kuigi tegelikult IASB annab välja uue standardi – IFRS 15, FASB muudab kehtivat tööstusharudepõhist *Codification*-it. Magistritöö autor soovib võrrelda uusi standardeid omavahel ning võrdluses hektel kehtivate standarditega. Järgnevas osas keskendubki autor definitsioonide võrdlusele, et selgitada, kas kehtivate standardite puudused on likvideeritud.

Tulu definitsioonid uuetes standardites

Edasi analüüsitakse taas definitsioone. Millised terminid lisandusid US GAAP-i ja millised on uued terminid IFRS 15 kavandis? Kas need on omavahel vastavuses? Kuidas uute mõistete lisamine standarditesse mõjutab tulu kajastamise põhimõtteid? Uue tulu standardile pealkiri sisaldab täpsustust – tulu kliendi lepingutest. Kuidas on defineeritud klient ja leping? Magistritöö esimeses osas avaldas autor arvamust, et tulu kajastamisega seotud probleeme ja kajastamise ebäühtlust pole võimalik likvideerida enne, kui on kokku lepitud ühes, kõikehõlmavas tulu kontseptsioonis. Kontseptsioonidest lähtuvalt tuleks vajadusel uuendada kontseptuaalseid raamiskikke ja alles seejärel selgitada olemasolevate standardite muutmise ja/või uute koostamise vajadus. Kontseptuaalsete raamistike harmoniseerimise projekti käigus ei muutnud IASB ega FASB kehtivat tulude arvestusega seotud lähenemist. Sellest lähtuvalt eeldab magistritöö autor, et uue tulu standardi koostamise tulemusena on viidud standardites raamistikes kehtivad põhimõtted vastavusse kontseptuaalsete raamistikega.

IASB ja FASB otsustasid, et tulu definitsiooni muutmist kaalutakse ja arutatakse ühise kontseptuaalse raamistiku projekti käigus. IASB otsustas uude standardisse üle kanda tulude definitsiooni kontseptuaalsest raamistikust, mitte kehtivast tulu standardist IAS 18. Kuigi mõlemad definitsioonid on väga sarnased, viitab IAS 18 definitsioon IASB sõnul majandusliku kasu bruto sissevoolule. Seda võidakse tõlgendada selliselt, et tulu tuleb kajastada ka ettemaksu saamisel. IASB kontseptuaalse raamistiku, kehtiva ja uue standardi tulu definitsioonid on esitatud tabelis 6.

Tabel 6. Tulu definitsioon IASB kontseptuaalse raamistiku, kehtiva ja uue standardi järgi

IFRS	Kehtiv definitsioon	Tulevane definitsioon
Raamistik	<i>Income is increases in economic benefits during the accounting period in the form of inflows or enhancements of assets or decreases of liabilities that result in increases in equity, other than those relating to contributions from equity participants. The definition of income encompasses both revenue and gains. Revenue arises in the course of the ordinary activities of an entity and is referred to by a variety of different names including sales, fees, interest, dividends, royalties and rent. (The Conceptual...)</i>	
Standard	<i>Revenue is the gross inflow of economic benefits during the period arising in the course of the ordinary activities of an entity when those inflows result in increases in equity, other than increases relating to contributions from equity participants. (IAS 18 p7)</i>	<i>Income is increases in economic benefits during the accounting period in the form of inflows or enhancements of assets or decreases of liabilities that result in increases in equity, other than those relating to contributions from equity participants. Revenue is income arising in the course of an entity's ordinary activities. (Effects of...)</i>

Allikas: autori koostatud IASB kontseptuaalse raamistiku (The Conceptual...), IAS 18 ja uue tulu standardi (Effects of...) alusel.

IFRS-is on tulu defineeritud läbi kasumi, seega tuleks vaadelda kasumi ja tulu definitsioone paralleelselt. IASB otsustas kontseptuaalse raamistiku definitsiooni käsitleda eraldi kontseptuaalse raamistiku projekti raames. Seni pole tulusid, ei definitsioone ega kajastamist, selle projekti käigus arutletud (International Accounting ...). Raamistiku definitsioon ei muutu. IASB sõnul kajastatakse uues standardis raamistiku definitsioon. Tabelist 6 on näha, et päris sõna-sõnalt raamistiku definitsiooni uude standardisse ei tõstetud, kuid sisuliselt on raamistiku, kehtiva ja uue standardi definitsioonid väga sarnased.

Ka FASB otsustas kontseptuaalse raamistiku definitsiooni jätta samaks. Raamistik, täpsemalt SFAC 6 definitsioon võetakse aluseks uue standardi definitsioonile (Basis for conclusion...). FASB kontseptuaalse raamistiku, kehtiva ja uue standardi tulu definitsioonid on esitatud tabelis 7.

Tabel 7. Tulu definitsioon FASB kontseptuaalse raamistiku, kehtiva ja uue standardi järgi

US GAAP	Kehtiv definitsioon	Tulevane definitsioon
Raamistik	<i>Revenues are inflows or other enhancements of assets of an entity or settlements of its liabilities (or a combination of both) from delivering or producing goods, rendering services, or other activities that constitute the entity's ongoing major or central operations. (SFAC 6)</i>	
Standard	Definitsioon puudub, on vaid juhend tulude kajastamiseks filmitööstuse näitel. (Exposure Draft. Proposed...)	<i>Revenues are inflows or other enhancements of assets of an entity or settlements of its liabilities (or a combination of both) from delivering or producing goods, rendering services, or other activities that constitute the entity's ongoing major or central operations. (Exposure Draft. Proposed...)</i>

Allikas: autori koostatud FASB kontseptuaalse raamistiku (SFAC6), kehtiva *Codification*-i (Accounting Standards Codification) ja uue tulu standardi (Exposure Draft. Proposed...) alusel.

Tabelis 7 on toodud definitsioonid US GAAP-ist. Kehtivas US GAAP-is pole tulude definitsiooni, sõnastik sisaldab vaid ühe tööstusharu tulude kajastamise põhimõtteid. FASB kontseptuaalne raamistik ei kuulu kohustuslike standardite hulka, vaid on eelkõige juhendmaterjaliks standardite koostamiseks. Seega eksisteerib hetkel olukord, kus kehtivates arvestusstandardites puudub tulu definitsioon. Uue standardi jõustumisel asendatakse filmitööstuse tulu kajastamise kirjeldus SFAC 6-s toodud tulu definitsiooniga. Kusjuures raamistiku ja uue standardi definitsioonid on sõna-sõnalt vastavuses. Muudatuse jõustumisel hakkab FASB *Codification* olema kooskõlas kontseptuaalse raamistikuga, vähemalt definitsioonide tasandil.

Üks kontseptuaalse raamistiku eesmärkidest oli määratleda kvalitatiivsed tunnused majandusnähtuste mõõtmiseks ja kajastamiseks. Tuleb tõdeda, et vaatamata US GAAP-i täiendamisele tulu definitsiooniga, jäävad muudatuste kehtima hakkamisel püsima kontseptuaalsed vastuolud. Magistritöö esimeses osas selgitati, et kasum on seotud tavapärase äritegevusega. Tulu on põhitegevuslik kasum. Mitte põhitegevuslik tulu ehk tulemit on kasum, mis pole tulu. Kuna kogu kasum on seotud tavapärase, põhitegevusliku tegevusega, siis tulemit justkui ei eksisteeriks. (Nobes 2012) Uutes standardites ei defineerita tavapärast äritegevust, seega jääb püsima vastuolu tulu ja tulemi olemuses.

Autor nõustub arvestuseksperdi Nobes-iga, kes selgitab, et IASB tulude ja kasumi kontseptsioone tuleb analüüsida laiemalt. Ei piisa kehtiva IAS 18 asendamisesest uue

standardiga. IAS 18 reguleerib vaid osasid tulusid – tavapärase kauba ja teenuste müügist saadud tulu, intressi- ja dividenditulu ning litsentsitasusid. IAS 18 viitab muudele tuludele, näiteks finantsvarade õiglase väärtuse muutus, mida kajastatakse kasumiaruandes tulumina. Et standardid oleksid vastavuses kontseptuaalse raamistikuga ega sisaldaks vastuolusid, siis peaks uus tulu standard olema laiemal ulatusega kui IAS 18. Uus standard peaks reguleerima nii tulusid kui tulumeid. Või tuleks täiendada kontseptuaalset raamistikku. (Nobes 2012)

Kui palju uus tulu standard üldse kehtivatest standarditest erineb? Kas tulude kajastamise põhimõtted on muutunud? Uue standardi tutvustuses rõhutatakse, et ettevõtte peavad hakkama tulu kajastamisel lähtuma uutest põhimõtetest. Tulusid tuleb kajastada sõltumata kaupade või teenuste üleandmisest kliendile, hetkel kui üle läheb kontroll, ning summas, mida ettevõtte eeldab kliendilt saadavat. Nende põhimõtete rakendamiseks peavad ettevõtte kasutama viieastmelist mudelit. (Revenue Recognition a; Revenue Recognition b) IASB ja FASB materjalidele tuginedes on koostatud joonis 3, mis illustreerib uut viieastmelist mudelit.

Joonis 3. Tulude kajastamise uus, viieastmeline mudel

Allikas: autori koostatud FASB ja IASB (Revenue Recognition a; Revenue Recognition b) alusel

Magistritöö autor soovib selgitada, kui palju erinevad uue mudeli põhimõtted, mis on esitatud joonisel 3, hetkel kehtivatest põhimõtetest. Selleks annab autor ülevaate hetkel kehtivatest nõuetest. Esmalt aga tuleks selgitada US GAAP-i ülesehitust. Kui IFRS-i puhul reguleerib igat valdkonda konkreetne standard, siis US GAAP on struktureeritud teisiti. US GAAP koosneb mitmete organisatsioonide standarditest ja juhenditest, sh FASB ja SEC-i nõuetest. Mitmed tuhanded üksikud dokumendid koondati 2009. aastal süstematiseeritud standardite kogumikku, elektroonilisse andmebaasi, millele viidatakse kui *Accounting Standards Codification* (edaspidi *Codification*). (Financial Accounting ...) *Codification*-i sisu on jaotatud valdkondadeks. Valdkonnad jagunevad omakorda temadeks, alateemadeks ja

osadeks. Tulude kajastamise reeglid on esitatud üldise tulu valdkonna all ning tööstusharude valdkondades, konkreetsete tulu kajastamise teemade all (vt *Codificatiōni* valdkondade struktuuri lisast 3).

2. 3. Uus tulude kajastamise mudel

Codificatiōni-i struktuur muudab keeruliseks ja ajamahukaks kõikehõlmava tulu kajastamise analüüsi. Eriti teenuste tulude puhul, kus kajastamine sõltub konkreetsest tööstusharust. Seetõttu otsustas autor kehtivate ja uute arvestuspõhimõtete võrdlemisel keskenduda kauba müügist saadud tuludele. Autori arvates sobivad lihtsad olukorrad kontseptsioonide esmaseks analüüsiks kõige paremini. Kui lihtsa tehingu puhul on kajastamine, muutused ja erisused selged, siis saab edasi analüüsida spetsiifilisi tehinguid. Viieastmelist mudelit analüüsitakse osade kaupa, püüdes iga osa juures välja tuua definitsioonid, kajastamise kriteeriumid ning muutuse võrreldes kehtivate standarditega.

1. samm. Tuvastada kliendiga sõlmitud lepingud

Et uus standard rakenduks teatud olukorrale, peab eksisteerima leping ettevõtte ja kliendi vahel. Ettevõtte sõlmib äritegevuse käigus lepinguid nii klientide, tarnijate, omanike kui muude kapitali võimaldajatega. Uus standard keskendub lepingutele klientidega. (Preliminary Views ...) Just lepingu ja kliendi defineerimine määrab ka uue standardi ulatuse (Basis for conclusion...). Esmalt peavad ettevõtted tuvastama kliendi. Kehtiv IFRS ei defineeri, kes on klient. Kehtiv US GAAP sisaldab kahte kliendi definitsiooni. Lühidalt on klient defineeritud kui edasimüüja või tarbija, see definitsioon on kasutusel teemas 985 *Software*. Pikem definitsioon, mis sisaldab lisaks eelnevale selgitust ja täpsustusi, on kasutusel teemas 605 *Revenue Recognition*. US GAAP-i pikem kliendi definitsioon on järgmine (Exposure Draft. Proposed...):

„A reseller or a consumer, either an individual or a business that purchases a vendor’s products or services for the end user rather than for resale. ... Customer includes any purchaser of the vendor’s products at any point along the distribution chain, regardless of whether the purchaser acquires the vendor’s products directly or indirectly (for example, from a distributor) from the vendor. For example, a vendor may sell its products to a distributor who in turn resells the products to a retailer. The retailer in that example is a customer of the vendor.“

Magistritöö autori arvates on US GAAP-is termineid selgitatud liiga pikalt. Definitsioonid peaksid olema lühikesed ja konkreetsed, need ei tohiks sisaldama näiteid. Uue tulu standardi rakendamisel kustutatakse praegu kehtivad definitsioonid ja nii IFRS-is kui US GAAP-is hakkab kehtima uus, ühtne definitsioon (Effects of...; Exposure Draft. Proposed...):

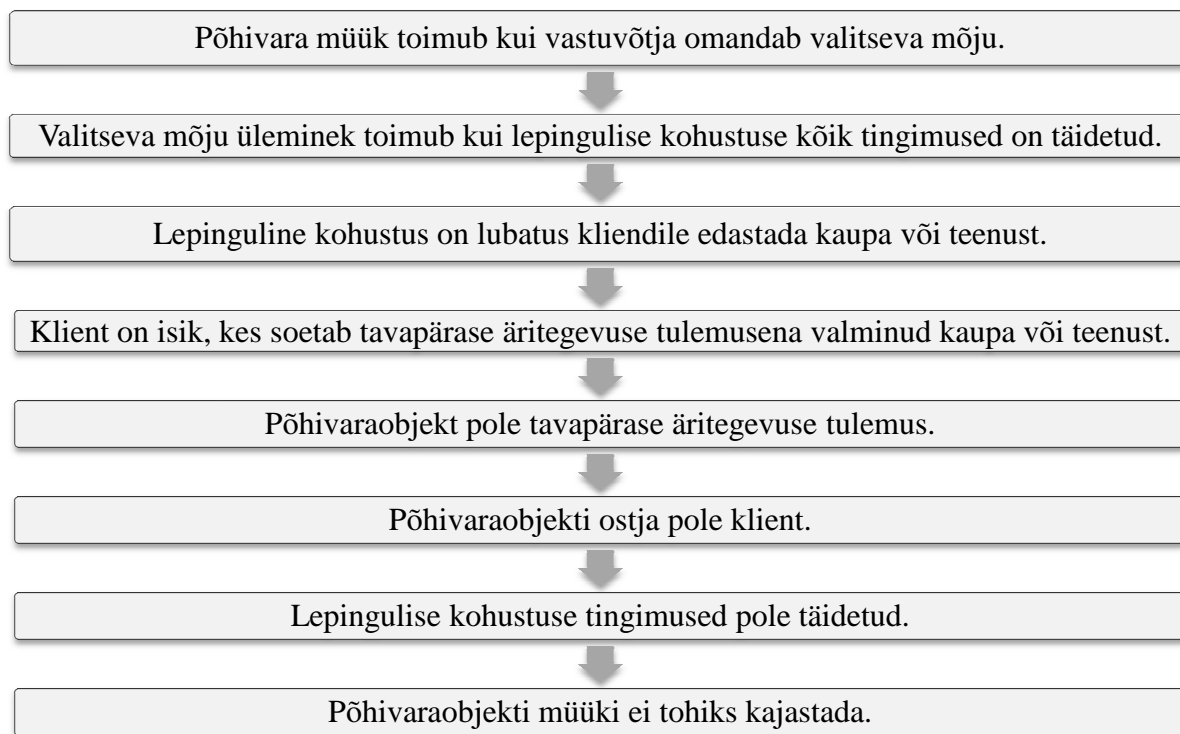
„Customer – a party that has contracted with an entity to obtain goods or services that are an output of the entity’s ordinary activities“

Kliendi definitsioon viitab osapoolle, kes on sõlminud ettevõttega lepingu, et omandada ettevõtte tavapärase tegevuse tulemusena valminud kaupa või teenust. Definitsioon viitab tavapärasele äritegevusele (*ordinary activities*). Töö esimeses osas selgus, et tavapärase äritegevuse kontseptsioon on aegunud, ega pole enam kehtivates IFRS standardites selgitatud. Autor ei leidnud ka US GAAP-ist tavapärase äritegevuse selgitust. Kui tavapärast äritegevust pole standardites selgitatud, siis on kliendi definitsioonis sisalduv täpsustus *„that are an output of the entity’s ordinary activities“* ebavajalik. See muudab standardid asjatult pikaks ja võib põhjustada praktikas segadust ning raskusi rakendamisel.

Siinkohal tahaks autor tuua näite, milliseid raskusi võib liiga detailne definitsioon praktikas tekitada. Aluseks võetakse IASB juhendmaterjalid. Kuidas kajastada mitte tavapäraseid müüke, näiteks põhivaraobjekti müüki? Uus tulu standard käsitleb vaid kliendi lepingutest tulenevaid tulusid. Klient on isik, kes soetab ettevõtte tavapärase tegevusega tulemusena valminud kaupa või teenust. Põhivaraobjekti müük pole ettevõtte tavapärase tegevus. Loogiliselt järeldades pole põhivaraobjekti soetav isik uue standardi seisukohast klient. Kuna standard käsitleb vaid kliendi lepingutega seotud tulusid, siis ei kuulu põhivaraobjekti müügi kajastamise reguleerimine uue standardi ulatusse. IASB kavatses seoses uue standardi väljastamisega muuta mitmeid kehtivaid standardeid, üks nendest on IAS 16 *„Property, Plant and Equipment“*.

Kehtiva IAS 16 kohaselt tuleks põhivaraobjekti müügist saadud tulu kajastamisel rakendada kauba müügist saadava tulu kajastamise tingimusi (Effects of... p69). Lühidalt, tulu põhivaraobjekti müügist tuleks kajastada siis, kui kliendile on üle läinud omandiõigus ja valitsev mõju, majandusliku kasu saamine on tõenäoline ning tulu ja tehinguga seotud kulusid on võimalik usaldusväärsetl mõõta. Uues standardi kohaselt kajastatakse tulu siis, kui vastuvõtja omandab valitseva mõju. Viimane läheb üle kui ettevõtte lepingulise kohustuse kõik tingimused on rahuldatud. (Ibid.) Lepinguline kohustus on defineeritud kui kliendiga sõlmitud lepingus kajastuv lubadus kliendile kaupa või teenust edastada (Effects of...).

Muudatuste jõustumisel tekib põhivara müügi kajastamise reeglites tulumu kajastamisega sarnane vastuolu. Seda vastuolu illustreerib joonis 4.

Joonis 4. Põhivaraobjekti müügi kajastamine uue standardi järgi

Allikas: autori koostatud FASB ja IASB (Exposure Draft. Proposed...; Effects of...) alusel

Joonis 4 illustreerib uue tulu standardi definitsioonide ja tulude kajastamise reeglite vastuolusid. Uut standardit täpselt järgides, ei saa ettevõtte kunagi põhivara müüki kajastada, sest lepingulise kohustuse tingimused ei saa täidetud. Võib väita, et mittepõhitegevuslikku müüki uue standardi kontekstis ei eksisteeri. Magistritöö autori arvates on praegune kliendi definitsioon liiga piirav, piisaks lühemast definitsioonist. Autor teeb ettepaneku defineerida klient kui osapool, kes on ettevõttega sõlminud lepingu kaupade või teenuste soetamiseks.

Kui ettevõtte on määratlenud kliendi, siis järgmise sammuna tuleb selgitada, kas kliendiga on sõlmitud leping. Uues standardis on leping on defineeritud järgmiselt (Effects of...; Exposure Draft. Proposed...):

„Contract – an agreement between two or more parties that creates enforceable rights and obligations“

Uue tulu standardi lepingu definitsioon põhineb USA-s levinud juriidilistel definitsioonidel. Black-s Law Dictionary defineerib lepingut järgmiselt (Preliminary Views ...):

„An agreement between two or more parties creating obligations that are enforceable or otherwise recognizable at law“

Definitsioon rõhutab, et leping eksisteerib, kui kokkulepe osapoolte vahel loob täitmisele pööratava õiguse ja kohustuse (Basis for conclusion...). Kehtiv US GAAP ei defineeri lepingut ega täitmisele pööratavat õigust. Küll aga defineeritakse ja selgitatakse mitmesuguseid spetsiifilisi lepinguid. Need selgitused on kirjutatud üldjuhul stiilis „... leping on leping, mis ...“. (Accounting Standards Codification) Detailsemad definitsioonid eeldavad, et üldmõiste, leping, on defineeritud. Kuna seda US GAAP ei tee, on spetsiifilised definitsioonid selgitatud läbi mõiste enda, mis pole korrektne. Ka IFRS ei sisalda üldist lepingu definitsiooni. Üks standard, IAS 32 „*Financial Instruments: Presentation*“, sisaldab lepingu definitsiooni (Basis for conclusion...). IAS 32 p13 ütleb:

„In this Standard, „contract“ and „contractual“ refer to an agreement between two or more parties that has clear economic consequences that the parties have little, if any, discretion to avoid, usually because the agreement is enforceable by law. Contracts, and thus financial instruments, may take a variety of forms and need not be in writing.“

IAS 32 definitsiooni järgi on leping kokkulepe, enamasti juriidiliselt kohustav. See tähendab, et lepingud on kokkulepped, mis võivad, aga ei pruugi olla seadusega täitmisele pööratavad. Kehtiv IAS 32 definitsioon on vastuolus peagi jõustuva IFRS 15 definitsiooniga. Uue standardi rakendumisel jäävad kehtima paralleelselt mõlemad definitsioonid. IASB on vastuolust teadlik ja selgitas oma otsust järgmiselt. Uue lähenemise kohaselt peab leping olema juriidiliselt kohustav. IAS 32 jääb kehtima vanal kujul, kuna eelneva põhjaliku analüüsita pole teada, palju definitsiooni muutmine mõjutaks finantsinstrumentide kajastamist. (Basis for conclusion...)

Kehtiv IFRS, täpsemalt IAS 18, kasutab terminit *enforceable rights* teenuste tulude kajastamise tingimusi kirjeldades. Standardi kohaselt saab ettevõtte teha usaldusväärseid hinnanguid alles siis, kui teiste osapooltega on muuhulgas kokku lepitud täitmisele pööratavates õigustes ja kohustustes (IAS 18 p23). Pole selgitatud, mida täpsemalt täitmisele pööratavuse all mõeldakse. Uus tulu standard täpsustab, et juriidilise täideviidavus sõltub jurisdiktsioonist, tööstusharust, ettevõtetest ja isegi ettevõttesiseselt erinevatest klientidest.

Lepingud võivad olla kirjalikud, suulised või tuleneda ettevõtte tavapärasest äripraktikast. (Exposure Draft. Proposed... 605-10-25-7; Effects of...p13)

Uus standard kirjeldab detailsemaid kriteeriume, millele leping peab vastama. Lepingul peab olema majanduslik sisu – eeldatakse, et lepingu täitmisel muutub ettevõtte tulevaste rahavoogude riskantsus, ajastus või summa. Kõik osapooled peavad lepingu kinnitama (suuliselt, kirjalikult või lähtuvalt muust äripraktikast) ning kavatsema oma kohustusi täita. Lepingu osapoolte õigused seoses üleantavate kaupade või teenustega peavad olema lepingust tuvastatavad. Samuti peavad olema selgelt tuvastatavad maksetingimused. (Exposure Draft. Proposed... 605-10-25-8; Effects of...p14) Standard esitab lepingule väga konkreetsed nõudmised, mis viitavad detailsetele kirjalikele lepingutele. Samas on standardis kirjas, et lepingud ei pea olema ametlikud kirjalikud dokumendid. Suuliste ja äripraktikast lähtuvate lepingute puhul suureneb tulu kajastamisel hinnangu osatähtsus. Ettevõtted peaksid töötama välja süsteemse lähenemise põhjendatud hinnangute tegemiseks.

Uus tulu standard parandab mõned kehtivate standardite puudused, näiteks defineerib kliendi ja üldise termini leping. Pole vajalik selle töö käigus selgitada, kas kõik kehtivad, spetsiifiliste lepingute definitsioonid vastavad uuele, üldisele definitsioonile. Kui definitsioonid pole kooskõlas, tuleks tegeleda terminite ühtlustamisega ning sõnastada kitsamad definitsioonid ümber lähtuvalt üldisest lepingu definitsioonist. Kuid eeldusel, et definitsioonid on kooskõlas, likvideerib uus standard olukorra, kus mõiste on selgitatud läbi iseenda. Teisalt tekitab lepingu üldine definitsioon uue vastuolu IFRS standardites. Uue tulu standardi kohaselt on leping vaid juriidiliselt kohustav kokkulepe. Kehtiva IAS 32 kohaselt võib, aga ei pruugi, leping olla juriidiliselt kohustav.

2. samm. Tuvastada lepingus sisalduvad kohustused

Pärast kliendi ja lepingu tuvastamist, tuleb ettevõttel tuvastada lepingus sisalduvad kohustused. IASB ja FASB on lepingus sisalduva kohustuse märkimiseks kasutusele võtnud uue mõiste (Exposure Draft. Proposed...; Effects of...):

„Performance obligation – promise in a contract with a customer to transfer a good or service to the customer“

Otsetõlkes tähendab *performance obligation* täitmise kohustust. Magistritöö autor tõlgib seda mõistet kui lepingulist kohustust. Lepinguline kohustus on kliendiga sõlmitud

lepingus fiksteeritud lubadus, anda kliendile üle teatud kaup või teenus. Eelnevalt selgus, et leping ei pruugi olla kirjalik dokument, see võib tuleneda ka suulisest kokkuleppest või ettevõtte tavapärasest äripraktikast. IASB selgitab, et lepinguliseks kohustuseks loetakse muuhulgas seadusest või levinud äripraktikast tulenevat garantiikohustust. Iga ettevõtte kohustus kliendi ees, olgu otsene või kaudne, mis on juriidiliselt täimisele pööratav, on uue standardi mõistes lepinguline kohustus. (Preliminary Views ...)

Lepingulise kohustuse definitsioonis sisalduvaid mõisteid *contract* ja *customer* on juba selgitatud. Edasi tuleks selgitada mõisted *good* ja *service*. IASB esialgses uue tulu kajastamise mudeli kirjelduses oli viidatud vara üleandmisele: „... *to transfer an asset (such as a good or a service) to that customer*“ (Ibid.). Vara on defineeritud nii IASB kui ka FASB kontseptuaalses raamistikus, definitsioonid on toodud tabelis 8.

Tabel 8. Vara definitsioon FASB ja IASB kontseptuaalsetes raamistikutes

FASB definitsioon	IASB definitsioon
„ <i>Assets are probable future economic benefits obtained or controlled by a particular entity as a result of past transactions or events</i> “ (SFAC 6 p25)	„ <i>An asset is a resource controlled by the entity as a result of past events and from which future economic benefits are expected to flow to the entity</i> “ (The Conceptual... 4.4 (a))

Allikas: Autori koostatud FASB ja IASB kontseptuaalsete raamistike (SFAC 6; The Conceptual...) alusel

IASB definitsioon viitab varale kui ettevõtte poolt kontrollitavatele ressurssidele, millega seoses oodatakse tulevasi rahavoogusid (The Conceptual...). FASB definitsioon on sarnane, kuid see viitab varale kui tulevasele majanduslikule kasule, mida ettevõtte on juba omandanud, või mille üle ettevõtte omab kontrolli (SFAC 6). Kehtivad IASB ja FASB põhimõtted on nüanssides vastuolulised, üks keskendub vara aluseks olevatele ressurssidele, teine varale. Uue tulu standardi ja harmoniseerimise projekti tulemusena lepiti kokku ühises lähenemises. Kasutusele võetakse IASB lähenemine. (Preliminary Views ...)

Uuemates standardi versioonides on lepingulise kohustuse definitsioonides viide varale asendatud viitega kaubale ja teenusele. IASB viitab kauba ja teenuse kirjeldusele ühes kehtivas standardis – IFRS 2 „*Share-based Payment*“. IASB sõnul klassifitseerub kaup ettevõtte varaks kuna: 1) see on tekkinud mineviku tehingute tulemusena; 2) see on ressurss,

mida ettevõtte kontrollib ning 3) eeldatavasti saab ettevõtte selle abil tulevikus majanduslikku kasu suurendada. (Preliminary Views ...) Selle selgitusega on magistritöö autor nõus. IFRS 2 raames on täpsustatud, mida kaupade hulka loetakse: „*Goods includes inventories, consumables, property, plant and equipment, intangible assets and other non-financial assets.*“ (IFRS 2 p5). Ideaalis peaks lähenemine kaupadele olema sama kõikides standardites ning aktsiapõhiseid makseid reguleerivas standardis kajastatud loetelu peaks kehtima ka tulude kajastamisel. On kaheldav, kas enamik IFRS 15 rakendajatest praktikas oskab tulude kajastamise kriteeriumeid selgitades pöörduda IFRS 2 kajastuva loetelu juurde. IASB võiks kõik standardites kajastatud terminid koondada ühte terviklikku elektroonilisse sõnastikku, sarnaselt FASB *Master Glossary*-le. Siis oleks selge, millised terminid on IASB poolt defineeritud, millised mitte. Selgelt ilmneksid ka vastuolud erinevates standardites kirjeldatud definitsioonide vahel.

Kuigi teenust tavaliselt ei peeta ettevõtte varaks, võib teenust lugeda varaks, mida tarbitakse samaaegselt selle loomisega. See mõttekäik on kajastatud nii IASB kui FASB kehtivates standardites. (Preliminary Views ...) IASB on selgitanud teenuse kajastamist varana tarbimise seisukohast: „*Typically, an expense arises from the consumption of goods or services. For example, services are typically consumed immediately, in which case an expense is recognised as the counterparty renders service. ...*“ (IFRS 2 p9) Sarnaselt on seda selgitanud FASB: „*Services provided by other entities, including personal services, cannot be stored and are received and used simultaneously. They can be assets of an entity only momentarily – as the entity receives and uses them – although their use may create or add value to other assets of the entity. Rights to receive services of other entities for specified or determinable future periods can be assets of particular entities.*“ (SFAC 6 p31)

Kui teenust lugeda varaks, mida ostja tarbib üleandmise hetkel, peaks teenust käsitlema varana ka müüja seisukohast. Seega võib nii kaup kui teenust käsitleda varaobjektina (Preliminary Views ...). Kuna nii kaup kui teenus on vara, siis ei laiendanud see muudatus standardi ulatust. Autori arvates tahtsid IASB ja FASB selle muudatusega tulu standardi ulatust hoopis kitsendada – välja on jäänud finantsvara. Uue tulu standardi alguses määratleb IASB, et standard ei kehti lepinguliste õiguste ja kohustuste puhul, mida reguleerib IFRS 9 „*Financial Instruments*“ (Exposure Draft. Proposed...). Selline kitsendus on ebavajalik. Kui kaup ja teenus oleksid üldiselt defineeritud terminid, siis võiks seda teha. Kuid praegusel kujul võib see tekitada rohkem segadust, sest tihti käsitletakse kaup kui

varude koosseisu kuuluvat vara – ühte osa käibevarast. IFRS 2 alusel kuulub kauba alla aga ka põhivara. US GAAP-ist ei leidnud autor detailsemat kirjeldust kauba kohta. Uue tulu standardi kohaselt võib lepingus lubatud kaup või teenus olla, kas 1) müügiks toodetud kaup, 2) edasimüügiks ostetud kaup, 3) kolmanda osapoole kauba või teenuse vahendamise teenuse ostumine kliendile, 4) valmisolek kaupa või teenust pakkuda, 5) vara ehitus, tootmine või arendus kliendi tarbeks, 6) litsentside või immateriaalse vara kasutamise õiguse andmine, 7) kauba või teenuse tulevikus ostmise optsiooni andmine või 8) kliendile lepingus määratud teenuse osutamine (Exposure Draft. Proposed...605-10-25-21; Effects of...p26). See loetelu on mõeldud näidiseks ja pole lõplik.

Kehtivate IFRS standardite järgi kajastatakse tulusid tehingupõhiselt. IAS 18 sätestab, et tulu kajastamise kriteeriumeid rakendatakse tavaliselt iga tehingu kohta eraldi. Vajadusel võib tehingut kajastada komponentide lõikes või mitut tehingut koos, kui see võimaldab paremini kajastada tehingu(te) majanduslikku sisu. (IAS18 p13) Kehtiva FASB Codification-i kohaselt tuleb tulusid raamatupidamises kajastada selgelt eristatavate komponentide lõikes (Accounting Standards Codification 605-25-25-2). Uue tulu standardi järgi tuleb käsitleda ühe kliendi ja temaga seotud isikutega samal ajal sõlmitud lepinguid ühe lepinguna, kui üks järgmistest kriteeriumitest kehtib: 1) lepinguid vaadeldakse läbirääkimistel ühtse paketina, 2) ühe lepingu tulu sõltub tervikliku lepingu hinnast või tulemusest või 3) lepingutes lubatud kaubad-teenused moodustavad ühe lepingulise kohustuse. (Effects of... p17; Exposure Draft. Proposed... 605-10-25-11)

Uue standardi kohaselt peab ettevõtte analüüsima kõiki lepinguid ning selgitama, milliseid lepingulisi kohustusi need sisaldavad (Effects of... p23; Exposure Draft. Proposed... 605-10-25-18):

„An entity shall evaluate the goods or services promised in a contract and shall identify which goods or services (or which bundles of goods or services) are distinct and, hence, that the entity shall account for as a separate performance obligation.“

Ettevõtte peab pidama eraldi arvestust iga selgelt eristuva lepingulise kohustuse kohta. Kaup või teenus on selgelt eristuv kui see vastab ühele kahest tingimusest (Effects of... p28; Exposure Draft. Proposed... 605-10-25-23): 1) ettevõtte müüb regulaarselt seda kaupa või teenust eraldiseisvana või 2) klient saab kaubast või teenusest eraldiseisvana või koos kergesti kättesaadavate kaupade või teenustega kasu.

Kusjuures kergesti kättesaadavad on kaubad ja teenused, mida müüakse eraldi (kas müüja või muu ettevõtte poolt) või mida klient on juba omandanud (kas müüjalt või muude tehingute või sündmuste tagajärjel) (Effects of... p28; Exposure Draft. Proposed... 605-10-25-23). Varasemalt lähtus ettevõtte kajastamisel tehingu majanduslikust iseloomust, eelkõige müüja enda seisukohast. Uue standardi järgi peab ettevõtte arvestama muuhulgas kliendi võimega müüdavast kaubast või osutatavast teenusest tulu teenida. Üldjuhul ei oma ettevõtte juhtivtöötajad teise ettevõtte ärivõimaluste kohta väga detailset ülevaadet, isegi kui tegemist on pikaajaliste koostööpartneritega. Seega tuleb müüjatel uue standardi rakendumisel hakata tulude kajastamisel tuginema hinnangutele. Hinnangud võimaldavad ettevõtte juhtkonnal tulude kajastamisega rohkem manipuleerida. See muudab tulude arvestuse ettevõtete jaoks keerulisemaks ja ebamäärasemaks. Samuti ei pruugi see täita harmoniseerimise eesmärki ega muuta erinevate ettevõtete tulude kajastamise põhimõtteid sarnasemaks.

3. samm. Tuvastada tehingu hind

Kui ettevõtte on tuvastanud kliendi, lepingu ning kõik lepingulised kohustused, tuleb selgitada, milline on tehingu hind. Tehingu hind on uues standardis defineeritud kui (Effects of; Exposure Draft. Proposed...):

„Transaction price – amount of consideration to which an entity expects to be entitled in exchange for transferring promised goods or services to a customer, excluding amounts collected on behalf of third parties (for example, sales taxes).“

Tehingu hinna selgitamisel ei pea arvestama kliendi krediidiriski. Küll aga tuleb arvestada varieeruva tasu, raha ajaväärtuse, mitterahalise hüve ning kliendile makstavate tasudega. (Effects of... p50; Exposure Draft. Proposed... 605-10-30-4) Nelja viimast aspekti selgitab autor lähemalt. Esiteks, hind võib muutuda tänu allahindlustele, tagastustele, krediidile, stiimulitele, karistustele, ettenägematutele kuludele või muule sarnasele. Kui hind on muutuv, peab ettevõtte hindama, millise summa ta tõenäoliselt lepingulise kohustuse täitmisel saab. See põhimõte on kooskõlas kehtivas IFRS-is kajastatud nõuetega (IAS 18 p10). Hinnangulise tehingu hinna määramisel võib ettevõtte kasutada kahte meetodit, sõltuvalt sellest, kumb on tundub täpsem, kas: 1) eeldatava keskmise väärtuse või 2) kõige tõenäolisema summa meetodit. Esimese puhul analüüsib ettevõtte võimalikke olukordi, määrab igale olukorrale tõenäosuse ning arvutab ja kajastab tõenäosusega kaalutud keskmise

väärtuse. See meetod sobib paljude homogeensete lepingute puhul. Teisel puhul valib ettevõtte kõige tõenäolisema olukorra ja kajastab tulud selle järgi. See sobib kui lepingul on kaks võimalikku tulemust. Valitud meetodit tuleb kasutada järjepidevalt kogu lepingu raames. (Effects of... ; Exposure Draft. Proposed...)

Tehingu hinna määramisel tuleb arvestada ka raha aja väärtusega, aga ainult juhul, kui leping sisaldab olulist finantseerimise komponenti. Kui müüja lubab kliendile mitterahalisi hüvesid, tuleb need tehingu hinna määramisel arvesse võtta õiglasel väärtusel. Kui õiglast väärtust pole võimalik otse määrata, tuleb lähtuda lepingulise kohustuse eraldiseisvast müügihinnast. Uus standard defineerib eraldiseisva müügihinna järgmiselt (Ibid) :

„Stand-alone selling price – price at which an entity would sell a promised good or service separately to a customer.“

Eraldiseisev müügihind on hind, millega ettevõtte müüks lepingus lubatud kaupa või teenust kliendile eraldi. Lisaks eelnevale tuleb arvestada kliendile lubatud hüvedega. Hüvede hulka kuuluvad rahalised hüved, krediit ja muu, mida kliendil on võimalik kasutada oma võlgnevuste vähendamiseks. Kehtiv IFRS ei sisalda termineid *transaction price* ja *stand-alone selling price*, kuid tulu kajastamise põhimõtted on sarnased. Kehtiva IFRS-i kohaselt on tehingu tulu summa tavaliselt lepingus kindlaks määratud. Tehingu hinda mõõdetakse saadavate hüvede õiglasel väärtusel või nõude summas, mida on korrigeeritud müüja poolt lubatud allahindlustega. (IAS 18 p10) Kehtiva FASB *Codification*-i järgi kajastatakse tulu summas, mis on fikseeritud või kindlaks määratud (*fixed and determinable*) (Accounting Standards Codification 980-605-25-17).

Uue standardi kohaselt indikeerib eraldiseisvat müügihinda kõige enam teistele klientidele sama või sarnase kauba või teenuse müümisel küsitud hind (Effects of... ; Exposure Draft. Proposed...). Alati pole aga võimalik analoogilise tehingu põhjal määrata eraldiseisvat hinda. Taaskord peab ettevõtte juhtkond tuginema oma hinnangutele. Hinnangu koostamisel tuleb arvestada infoga, mis on ettevõttele mõistliku vaevaga kättesaadav. Hinnangu tegemisel võib, kuid pole kohustuslik, kasutada järgmiseid meetodeid (Ibid):

1. Korrigeeritud turu hinnangu lähenemine – ettevõtte uurib olukorda turul ja selgitab, millise hinnaga on kliendid nõus lepingulist kaupa või teenust soetama.
2. Eeldava kulu ja marginali lähenemine – ettevõtte koostab tulevaste kulude prognoosi ning lisab eeldatavatele kuludele soovitava marginali.

3. Jääkväärtuse lähenemine – kui eraldiseisev müügihind on väga kõikuv või ebamäärane, võib hinna määramisel lahutada kogu tehingu hinnast need eraldiseisvad müügihinnad, mis on mõõdetavad.

4. samm. Jaotada tehingu hind lepingulistele kohustustele

Neljanda sammuna tuleb ettevõttel tuvastatud tehingu hind jaotada lepinguliste kohustuste vahel. Uue tulu standardi kohaselt tuleb igale lepingulisele kohustusele määrata hind, mida ettevõtte eeldab tõenäoliselt lepingulise kohustuse täitmisel saavat (Effects of... p70; Exposure Draft. Proposed... 605-10-30-24):

„For a contract that has more than one separate performance obligation, an entity shall allocate the transaction price to each separate performance obligation in an amount that depicts the amount of consideration to which the entity expects to be entitled in exchange for satisfying each separate performance obligation.“

Ettevõtte peab määrama eeldatavasti saadava tulu summa juba lepingu sõlmimisel. Eeldatav tulu tuleb jagada igale lepingulisele kohustusele. Kehtiva IFRS-i kohaselt kajastatakse tulused eelkõige tehingupõhiselt. Kehtiva FASB *Codification*-i kohaselt kajastatakse tulused kokkuleppe selgelt eristatavate komponentide lõikes, aga summas, mis on fikseeritud või kindlaks määratud (Accounting Standards Codification).

5. samm. Kajastada tulu kui kohustus on täidetud

Ettevõtte kajastab tulu siis, kui lepinguline kohustus on täidetud ning tulude saamist on võimalik mõistliku kindlusega hinnata tõenäoliseks. Uue standardis on kirjas, et (Effects of...; Exposure Draft. Proposed...):

„When (or as) a performance obligation is satisfied, an entity shall recognise as revenue the amount of the transaction price allocated to that performance obligation. If the amount of consideration to which an entity expects to be entitled is variable, the cumulative amount of revenue an entity recognises to date shall not exceed the amount to which the entity is reasonably assured to be entitled.“

Ettevõtte lepingulist kohustust võib lugeda täidetuks hetkel, mil ettevõttel pole enam potentsiaalseid kohustusi kliendi ees. See võib juhtuda tasaarvelduse, kolmandale isikule kohustuse üle andmise või muul viisil kohustustest vabanemise teel. Kõige levinuimas

olukorras, kaupade müügi korral, loetakse ettevõtte lepinguline kohustus täidetuks hetkel, mil müüja on kliendile üle andnud lubatud varaobjekti. (Preliminary Views ...)

Nii IASB kui FASB konseptuaalsetes raamistikes kajastuvad vara definitsioonid sisaldavad viidet kontrollile (vara definitsioone on töös analüüsitud eespool). Tulude kajastamise hetke määramiseks oli IASB ja FASB sõnul kaks võimalust. Nad analüüsisid esimese võimalusena kontrolli, teise võimalusena riskide ja kasu ülemineku aspekte. Otsustati kontrolli kriteeriumi kasuks, kuna see peaks tagama uute tulu kajastamise põhimõtte järjepidevama rakendamise. (Preliminary Views ...)

Kehtiva US GAAP-i järgi tuleb tulud kajastada hetkel, mil need on realiseerunud või realiseeritavad ja välja teenitud (SFAC 5). Mõlemad kontseptsioonid on selgitatud FASB kontseptuaalses raamistikus. Tulu on realiseeritud kui tooted või teenused, kaup või muud varaobjektid on raha või raha nõudeõiguse vastu vahetatud. Tulu on realiseeritav kui saadud või hoitavad varaobjektid on koheselt rahaks või raha nõudeõiguseks konverteeritavad. (Ibid.) SFAC 5 viitab tulude teenimise protsessile kui kaupade tootmisele, või kohale toimetamisele, teenuste osutamisele või muudele tegevustele, mis moodustavad ettevõtte jätkuva keskse tegevuse. Tulud on välja teenitud kui ettevõtte on lõpetanud kõik tegevused, mida tuleb tulu teenimiseks teha. (Ibid.)

Uue standardi koostamise algstaadiumis kaalusid IASB ja FASB tulu kajastamise hetke määramiseks kahte võimalust. Tulu kajastamist: 1) hetkel, millal ettevõtte annab kliendile üle lubatud kauba või teenuse (nn lepingupõhine lähenemine) või 2) hetkel, millal ettevõtte võtab endale lepingulise kohustuse ja sõltumata lepingu täitmisest (nn tegevuspõhine lähenemine). Viimast ideed kritiseeriti palju, kuna tulu kajastamiseks poleks vaja kliendi nõusolekt tehingu kinnitamiseks. Tegevuspõhise lähenemise korral saaks tulu kajastada ka vara väärtuse suurenemisel, see tähendaks põhimõttelisi muudatusi praktikutele ning annaks juhtkonnale mitmeid võimalusi finantsaruannetega manipuleerida. Puudustele viidates otsustasid FASB ja IASB lepingupõhise mudeli kasuks. (Basis for conclusion...) Magistritöö autori arvates ei pea uus mudel tingimata olema kooskõlas kehtiva praktikaga. Vastupidi, vaja oleks mõelda süsteemselt ja arendada sisuline, üldine toimiv kontseptsioon. Samas nõustub autor, et tulude kajastamine vaid ettevõttesisese tehingu või sündmuse alusel pole põhimõtteliselt kooskõlas tulu olemusega. Lepingupõhist lähenemist on arvestuseksperdid ka varem analüüsinud. Nimelt soovitas J. Glover juba 1980. aastal arvestuse kajastamise

keskpunkti liigutada lepingu sõlmimise hetkele. (2002) Siis polnud arvestuseksperdid ja praktikud selleks muutuseks veel valmis, täna on.

2. 4. Autori hinnang uuele standardile ja ettepanekud parendamiseks

Uue tulu standardi eesmärk oli luua ühine tulu standard IFRS-i ja US GAAP-i kasutajatele. Standard, mida saaks rakendada ühtselt sõltumata tööstusharust, jurisdiktsioonist või kapitaliturust. Seda eesmärki uus standard täidab. Töö raames tehtud analüüsile tuginedes võib öelda, et IFRS 15 kavandi ja FASB-i Codification-i muudatuste kohaselt peaksid IASB ja FASB tulude kajastamise põhimõtted olulises osas harmoniseeruma. Töö alguses püstitas autor hüpoteesi, mille kohaselt IASB ja FASB koostöö tulemusena koostatud uus tulu standard lahendab mõistete ja arvestuspõhimõtete erinevuse probleemi. IASB ja FASB otsustasid, et tulu definitsiooni muutmist kaalutakse ning arutatakse kontseptuaalse raamistiku projekti raames. Hetkel kanti kontseptuaalse raamistiku definitsioon uude standardisse üle. Raamistike praegused tulu ja kasumi definitsioonid jäävad samaks, neile lisandub mitmeid uusi definitsioone – klient, leping, lepinguline kohustus jne. Uued definitsioonid on IASB-l ja FASB-l ühtsed.

Seoses tulu ja kasumi definitsiooni endisel kujul säilitamisega, ei lahene tulude definitsiooni kontseptuaalsed probleemid. Uued mõisted likvideerivad mõned kehtivate standardite vastuolud, kuid samas tekitavad ka uusi vastuolusid. Standardites esinevad probleemid taanduvad asjaolule, et kuigi IASB ja FASB koostöö on olnud laialdane ning tulemuslik, pole organisatsioonid suutnud lahendada kontseptuaalsel tasandil eksisteerivaid probleeme.

Kui kontseptuaalsel tasandil pole probleemidele ja küsimustele lahendusi leitud, pole võimalik pelgalt standardite muutmise või vahetamisega arvestuses esinevaid vastuolusid lahendada. Kahjuks on IASB-l ja FASB-l prioriteedid segamini, taaskord koostatakse uusi standardeid enne kui kontseptuaalsed probleemid on lahendatud. Uute terminite tutvustamine üksikute standardite koostamise raames viib varem või hiljem vastuoludeni standardite või kontseptsioonide vahel. Kontseptsioone tuleks vaadelda terviklikult ja need peaksid kõik kajastuda kontseptuaalses raamistikus.

Uue tulu standardi rakendumisel ühtlustuvad IASB ja FASB tulude kajastamise põhimõtted, samuti vähenevad FASB valdkondade spetsiifilised erireeglid. Teine hüpotees sai

osaliselt kinnitatud – tulu definitsioonid ja kajastamise kriteeriumid IASB ja FASB standardites harmoniseeruvad. Harmoniseerimine pole lõplik, tegemist on arvestuspõhimõtete ühtlustamisega, kuid see on alles esimene samm standardite täieliku harmoniseerumise suunas. IASB ja FASB tuginevad jätkuvalt vara-kohustiste lähenemisele, mis ei võimalda majandustehinguid käsitleda kõige otsesemal viisil. Tehinguid ja sündmusi kajastatakse kasumiaruandes lähtudes vara muutusest.

Kindlasti peaksid IASB ja FASB koostööd jätkama. Lisaks peaks IASB püüdma ühtlustada mitmesuguseid riiklikul tasandil tekkinud erinevusi. Pelgalt IFRS-ist lähtumine ei taga harmoniseeritud arvestuspõhimõtteid. Tuleb vähendada riiklikul tasandil IFRS-i standarditesse tehtavaid kohandusi ja muudatusi, et väheneksid varjatud erinevused arvestuspõhimõtetes.

Uue tulu standardi rakendumisel peavad ettevõtted hakkama kasutama tulude kajastamisel uut, viieastmelist mudelit. Uue mudeli ülesehitus erineb kehtivast praktikast eelkõige selle poolest, et kehtivas praktikas kajastatakse tulusid tehingupõhiselt. Uue mudeli alusel liigub tulu kajastamine lepinguliste kohustuste tasandile. Enamik tulu kajastamise fundamentaalseid aluseid peaks säilima. Uue standardi rakendumine toob siiski ettevõtetele kaasa töökoormuse suurenemise. Uus mudel eeldab ettevõtetelt enam hinnanguid. Eriti mõjutab see US GAAP-i rakendajaid, kes on siiani lähtunud konkreetsetest tööstusharuspetsiifilistest nõuetest. Autor leiab, et ettevõtted peaksid varakult valmistama ja hakkama välja töötama süsteemset lähenemist põhjendatud hinnangute tegemiseks.

Kokkuvõttes on magistritöö autori arvates IASB ja FASB koostöö projekt olnud tulemuslik, seda IFRS-i ja US GAAP-i tulude kajastamise põhimõtete harmoniseerimise aspektist. Samas on veel palju tööd ees. Lahendamata on tulude kajastamise kontseptuaalsed probleemid. Kuni eksisteerivad põhimõttelised vastuolud, ei kao tulude kajastamisest ebakõlad ja ebäühtlase kajastamise praktika.

KOKKUVÕTE

Magistritöö eesmärk oli analüüsida tulu kajastamise kontseptuaalseid probleeme, autor keskendus esmalt tulu definitsioonidele. Edasi soovis autor selgitada, kas IASB ja FASB ühine tulu kajastamise projekt oli tulemuslik. Täpsemalt, kas uus harmoniseeritud tulu standard tagab ühtsed arvestuspõhimõtted ja likvideerib eksisteerivad kontseptuaalsed vastuolud? Töö käigus selgus, et arvestusstandardid ja tehingute kajastamise põhimõtted erinevad rahvusvahelisel tasandil ning harmoniseerimine on vajalik nii IFRS-i ja US GAAP-i, kui ka mitmete IFRS-i rakedamise viiside vahel. Autor keskendus IFRS-i ja US GAAP-i standarditele kuna IASB ja FASB on maailmas juhtivaimad ning eesrindlikuimad arvestusstandardeid koostavad organisatsioonid. Lisaks on just need kaks organisatsiooni teinud viimase kümne aasta jooksul tihedalt koostööd arvestusstandardite ühtlustamise eesmärgil.

Magistritöö autor püstitas töö alguses kaks hüpoteesi. Töö esimeses osas keskendus autor esimese hüpoteesi ning teises osas teise hüpoteesi paikapidavuse kontrollimisele. Hüpoteeside kontrollimiseks analüüsiti teadusartikleid, standardeid ja eksperthinnanguid. Esimese hüpoteesi kohaselt puudub ühtne tulude definitsioon, mistõttu erinevad IASB ja FASB arvestuspõhimõtted ja -standardid. Hüpotees leidis osaliselt kinnitust. Autoriteetsed eriala sõnaraamatud defineerivad tulusid erinevalt. Valitud sõnaraamatud sisaldasid mitmesuguseid termineid ja kohati vastuolulisi selgitusi. Ühtse definitsiooni puudumine ei pruugi põhjustada vastuolusid arvestuspõhimõtetes. Kui terminite *income*, *revenue* ja *sales* kasutajad mõistaksid erinevat terminit kasutades sama asja, siis peaks arvestuspõhimõtted ühtima. Termin *income* kasutamisel pole alati selge, kas räägitakse tuludest või kasumist. Lisaks on tulusid defineeritud mitmest aspektist. See põhjustab asjatust segadust ja keerukust. Harmoniseeritud lähenemise ja ühtse definitsiooni puudumine ongi magistritöö autori arvates põhjustabki küsimusi ja probleeme tulu kajastamisel.

Finantsarvestuse põhielementide defineerimine võib tunduda tähtsusetu, kuid nende elementide hoolikas analüüs on parim viis vältida vastuolusid standardites. Kehtivad IASB ja FASB kontseptuaalsed raamistikud sisaldavad mitmesuguseid tulude definitsioone ning

ebakõlasid. Kontseptuaalseid raamistikke koos tulu standarditega vaadates selgub, et IASB ja FASB definitsioonid on sisult väga sarnased. FASB defineerib kontseptuaalses raamistikus spetsiifilisemad elemendid, IASB üldisemad, aga täpsustab neid konkreetsetes standardites. Kokkuvõttes on IASB ja FASB definitsioonid sarnased ega põhjusta erisusi arvestuspõhimõtetes. Seevastu tuvastati, et mõlema organisatsiooni tulu ja kasumi definitsioonid sisaldavad sarnaseid kontseptuaalseid vastuolusid. Vastuolusid põhjustab tulud defineerimine kasumi kaudu, sest kasum on tulude ja kulude vahe. Autor teeb ettepaneku defineerida tulu lähtuvalt olemusest, mitte sellest, mida organisatsioon tulu teenimisel saada võib. Ühtse kontseptuaalse lähenemise puudumine põhjustabki põhimõttelisi vastuolusid.

Magistritöö teises osas kontrolliti teise hüpoteesi paikapidavust. Teise hüpoteesi kohaselt lahendab IASB ja FASB koostöö tulemusena koostatud uus tulu standard mõistete ja arvestuspõhimõtete erinevuse probleemi. Esmalt analüüsiti organisatsioonide koostööd ja standardite harmoniseerimist üldiselt. Autor tuvastas, et erisused ei eksisteeri ainult US GAAP-i ja IFRS-i vahel, vaid ka IFRS-i rakendajate seas. Kuni riiklikul tasandil ei ole valmis loobuma arvestusstandardite mõjutamisest eksisteerib harmoniseerimise vajadus ka IFRS-i siseselt. Autori arvates tuleks keskenduda arvestuspõhimõtete ühtlustamisele, mitte niivõrd ühtse standardi kasutusele võtmisele.

Uue tulu standardi arendamise projekt algas 2008. aastal. Lõplik standard oli plaanis avalikustada 2014. aasta teises kvartalis. Uue standardi kavandi analüüsimise tulemusena selgus, et põhimõttelised vastuolud pole lahendust leidnud. Esmalt peaksid IASB ja FASB koostama uue, kõikehõlmava kontseptuaalse raamistiku ning alles seejärel keskenduma konkreetse standardi väljatöötamisele. Definitsioonide tasandil jäävad tuludega seotud probleemid samaks. Tulude kajastamise põhimõtted muutuvad natukene, uue standardi kohaselt tuleb tulude kajastamisel lähtuda uuest viieastmelisest mudelist. Rõhk liigub tehingu kajastamiselt lepingulise kohustuse kajastamisele ning hinnangute osakaal võib suurened. Teine hüpotees leidis kinnitust osaliselt. Harmoniseeritud tulu standard vähendab erinevusi IFRS-i ja US GAAP-i vahel, kuid standardite sisemised vastuolud jäävad kehtima.

Arvestusstandardite harmoniseerimine on oluline tegevus, millega IASB ja FASB peaksid ka edaspidi tegelema. Võimalikult kiiresti tuleks lahendada kontseptuaalsed probleemid. Autor soovib tulevaste magistr tööde raames analüüsida huvigruppide mõjuvõimu uute standardite koostamisel ning uue tulu standardi mõju spetsiifilistele US GAAP-i tööstusharude arvestusstandarditele.

VIIDATUD ALLIKAD

7A: Revenue Recognition: Due process update. IFRS Foundation.

<http://www.ifrs.org/Current-Projects/IASB-Projects/Revenue-Recognition/Pages/Board-discussions-5.aspx> (7.05.2014)

7C: Revenue Recognition: Due process summary. IFRS Foundation.

<http://www.ifrs.org/Current-Projects/IASB-Projects/Revenue-Recognition/Pages/Board-discussions-5.aspx> (7.05.2014)

Acceptance From Foreign Private Issuers of Financial Statements Prepared in Accordance With International Financial Reporting Standards Without Reconciliation to U.S. GAAP. Securities and Exchange Commission

<http://www.sec.gov/rules/final/finalarchive/finalarchive2007.shtml> (07.05.2014)

Accounting Standards Codification. Financial Accounting Standards Board.

<https://asc.fasb.org> (22.04.2014)

Alver L. (2012) Finantsaruandluse kontseptuaalne raamistik. – Audit, maksud, raamatupidamine ja majandusanalüüs. Tallinn: TTÜ majandusarvestuse instituut

Alver, J., Alver, L. (2011). Majandusarvestus ja rahandus leksikon II M-Y. Tallinn: Tallinna Raamatutrükikoda

Ammer C., Ammer D. S. (1986). Dictionary of business and economics. 2nd ed. New York: The Free Press

Analysis of the IFRS jurisdictional profiles.

<http://www.ifrs.org/Use-around-the-world/Pages/Analysis-of-the-IFRS-jurisdictional-profiles.aspx> (23.04.2014)

Bannock, G., Manser W. (1999). International Dictionary of Finance. 4th ed. London: Profile Books

Barker, R. (2010). On the Definitions of Income, Expenses and Profit in IFRS. – Accounting in Europe, Vol. 7 Issue 2, p147-158.

<http://web.b.ebscohost.com> (16.03.2014)

Basis for conclusion: Exposure Draft ED/2011/6 Revenue from Contracts with customers

<http://www.ifrs.org/Current-Projects/IASB-Projects/Revenue-Recognition/Pages/Revenue-Recognition.aspx> (7.05.2014)

Bauman, M. P. (2005). A Market-Based Examination of Revenue and Liability Recognition: Evidence from the Publishing Industry. – *Review of Accounting and Finance*, Vol: 4 Issue 3, p 52-63.

<http://www.emeraldinsight.com> (01.03.2014)

Bradshaw, M.T., Miller, G. T. (2008). Will Harmonizing Accounting Standards Really Harmonize Accounting? Evidence from Non-U.S. Firms Adopting U.S. GAAP. – *Journal of Accounting, Auditing & Finance*, Vol. 23 Issue 2, p233-263.

<http://web.b.ebscohost.com> (4.04.2014)

Brockinton, R. (1993). *Dictionary of accounting and finance*. 2nd ed. London: Pitman Publishing

Bromwich, M., Macve, R., Sunder, S. (2010). Hicksian Income in the Conceptual Framework. – *Abacus*, Vol. 46 Issue 3, p348-376.

Camfferman, K., Zeff, S. A. (2007). *Financial Reporting and Global Capital Markets: A History of the International Accounting Standards Committee 1973-2000*. New York: Oxford University Press

Caruth, D. L., Stovall, S., A. (1994). *NTC's American Business Terms Dictionary*. Lincolnwood: National Textbook Company

Complexity. European Financial Reporting Advisory Group, the French Autorité des Normes Comptables, the Accounting Standards Committee of Germany, the Organismo Italiano di Contabilità and the UK Financial Reporting Council.

<https://frc.org.uk/Our-Work/Publications/Accounting-and-Reporting-Policy/Getting-a-Better-Framework-Complexity-Bulletin.pdf> (01.04.2014)

Conceptual Framework project stages. IASB homepage.

<http://www.ifrs.org/Current-Projects/IASB-Projects/Conceptual-Framework/Pages/Conceptual-Framework-Summary.aspx> (08.04.2014)

DART-Europe. E-Theses Portal.

<http://www.dart-europe.eu/basic-search.php> (16.03.2014)

Deegan, C., Unerman J. (2006). *Financial Accounting Theory: European edition*. New York: McGraw-Hill Education

DeFond, M., Xuesong H., Mingyi Y. H., Siqi L. (2012). Has the Widespread Adoption of IFRS Reduced U.S. Firms' Attractiveness to Foreign Investors? – *Journal of International Accounting Research*, Vol. 11 Issue 2, p27-55.

<http://web.b.ebscohost.com> (16.03.2014)

Eesti keele seletav sõnaraamat. Eesti Keele Instituut

<http://www.eki.ee/dict/ekss/index.cgi> (07.04.2014)

Effects of joint IASB and FASB redeliberations on the November 2011 Exposure Draft Revenue from Contracts with Customers. February 2013. IASB and FASB staff paper. International Accounting Standards Board.

<http://www.ifrs.org/Current-Projects/IASB-Projects/Revenue-Recognition/Pages/Revenue-Recognition.aspx> (8.04.2014)

Evans, T. G. (2003). Accounting Theory: Contermporary Accounting Issues. s.l.: South-Western

EVS-ISO 1087-1:2002. Terminoloogiatöö. Sõnastik. Osa 1: Teooria ja rakendus. Eesti Standardikeskus.

<http://www.evs.ee/tooted/evs-iso-1087-1-2002> (5.03.2014)

Exposure Draft. Proposed Accounting Standards Update. Revenue Recognition (Topic 605).

http://www.fasb.org/cs/ContentServer?c=FASBContent_C&pagename=FASB%2FFASBContent_C%2FProjectUpdatePage&cid=900000011146#decisions (10.04.2014)

FASB Learning Guide: For the Codification Research System Professional View. Financial Accounting Standards Board.

<https://asc.fasb.org/> (22.04.2014)

Financial Accounting Standards Board's homepage

<http://www.fasb.org/jsp/FASB/Page/PreCodSectionPage&cid=1176156317989> (4.04.2014)

Glover, J. C., Ijiri, Y. (2002). „Revenue Accounting” in the Age of E-Commerce: A Framework for Conceptual, Analytical, and Exchange Rate Considerations. – Journal of International Financial Management & Accounting, Vol. 13 Issue 1, p32-72.

<http://web.b.ebscohost.com> (16.03.2014)

Godfrey, J., Hodgson, A., Holmes, S., Tarca, A. (2006). Accounting Theory. 6th ed. Milton: John Wiley & Sons Australia

Gore, R., Zimmerman, D. (2007). Building the Foundations of Financial Reporting: The Conceptual Framework. – CPA Journal, Vol. 77 Issue 8, p30-34

<http://web.b.ebscohost.com> (16.03.2014)

IAS 18 Revenue.

<http://www.ifrs.org/IFRSs/Pages/IAS.aspx> (05.03.2014)

IAS 32 Financial Instruments: Presentation

<http://www.ifrs.org/IFRSs/Pages/IAS.aspx> (07.05.2014)

IFRS 2 Share-based Payment

<http://www.ifrs.org/IFRSs/Pages/IFRS.aspx> (07.05.2014)

IFRS yes, no, maybe. (2011). – Financial Executive, Vol. 27 Issue 8, p39-43.

<http://web.b.ebscohost.com> (01.03.2014)

- Inglise-eesti sõnastik. Eesti Keele Instituut
<http://portaal.eki.ee/dict/ies/> (01.03.2014)
- International Accounting Standards Board's homepage
<http://www.ifrs.org/Pages/default.aspx> (06.04.2014)
- Longman business English dictionary. (2000). Harlow: Pearson Education
- McCarthy, M. (2012). Financial statement preparers' revenue decisions: Accuracy in applying rules-based standards and the IASB-FASB revenue recognition model. A dissertation.
<http://search.proquest.com/?accountid=28786> (16.03.2014)
- Mereste, U. (2003). Majandusleksikon A-M. Tallinn: Eesti Entsüklopeediakirjastus
- Mereste, U. (2003). Majandusleksikon N-Y. Tallinn: Eesti Entsüklopeediakirjastus
- Mooney, K. (2008). The essential accounting dictionary. s.l.: Sphinx Publishing
- Nobes, C. (1998). Towards a General Model of the Reasons for International Differences in Financial Reporting. – Abacus, Vol. 34 Issue 2, p162-187.
<http://web.b.ebscohost.com> (02.04.2014)
- Nobes, C. (2012). On the Definitions of Income and Revenue in IFRS. – Accounting in Europe, Vol. 9 Issue 1, p85-94.
<http://web.b.ebscohost.com> (05.03.2014)
- Preliminary Views on Revenue Recognition in Contracts with Customers. IASB December 2008 Discussion Paper.
<http://www.ifrs.org/Current-Projects/IASB-Projects/Revenue-Recognition/Discussion-Paper/Pages/Discussion-Paper-and-Comment-Letters.aspx> (7.05.2014)
- ProQuest Science Journals. Database search.
<http://search.proquest.com/?accountid=28786> (16.03.2014)
- Purr, J. (2004). Re-assessing 21st century risk: the reaction to risky financial reporting – the rise and rise of cash. – Balance Sheet, Vol. 12 Issue 1, p.18-21.
<http://www.emeraldinsight.com> (01.03.2014)
- Pöschke, M. (2012). Incorporation of IFRS in the United States: An Analysis of the SEC's Options and the Implications for the EU. – European Company & Financial Law Review, Vol. 9 Issue 1, p51-73.
<http://web.b.ebscohost.com> (16.03.2014)
- Response to the SEC Release, "Acceptance from Foreign Private Issuers of Financial Statements Prepared in Accordance with International Financial Reporting Standards without Reconciliation to U.S. GAAP File No. S7-13-07". (2008). – Accounting Horizons, Vol. 22 Issue 2, p223-240.
<http://web.b.ebscohost.com> (10.04.2014)

Revenue Recognition – Potential changes to US GAAP. FASB staff document. March 2012. Financial Accounting Standards Board.

<http://www.ifrs.org/Current-Projects/IASB-Projects/Revenue-Recognition/Pages/Revenue-Recognition.aspx> (01.03.2014)

Revenue Recognition (a). Financial Accounting Standards Board.

<http://www.fasb.org/cs/ContentServer?c=Page&pagename=FASB%2FPage%2FBridgePage&cid=1351027207987> (01.03.2014)

Revenue Recognition (b). International Accounting Standards Board

<http://www.ifrs.org/Current-Projects/IASB-Projects/Revenue-Recognition/Pages/Revenue-Recognition.aspx> (01.03.2014)

Revenue Recognition (c). Accounting Standards Board July 2001 Discussion Paper

<https://frc.org.uk/Our-Work/Publications/ASB/Revenue-Recognition.pdf> (04.04.2014)

Răzvan, M. V., Dumitru, M. (2009). From the harmonization need to the spontaneous accounting harmonization. – Annals of the University of Oradea, Economic Science Series, Vol.18 Issue 3, p1067-1071.

<http://web.b.ebscohost.com> (02.04.2014)

Schroeder, R. G., Clark, M. W., Cathey, J. M. (2014). Financial Accounting Theory and Analysis: Text and cases. 11th ed. s.l.: John Wiley ja Sons

SFAC 5 – Statement of Financial Accounting Concepts No.5. Financial Accounting Standards Board

<http://www.fasb.org> (04.04.2014)

SFAC 6 – Statement of Financial Accounting Concepts No.6. Financial Accounting Standards Board

<http://www.fasb.org> (04.04.2014)

SFAC 8 – Statement of Financial Accounting Concepts No.8. Financial Accounting Standards Board

<http://www.fasb.org> (04.04.2014)

Siegel, J.G., Shim, J. K. (2010). Accounting Handbook. 5th ed. s.l.: Barron's Educational Series

Sunder, S. (2009). IFRS and the Accounting Consensus. – Accounting Horizons, Vol. 23 Issue 1, p101-111.

<http://web.b.ebscohost.com> (10.04.2014)

The Conceptual Framework for Financial Reporting. IASB koduleht.

<http://www.ifrs.org/IFRSs/Pages/IFRS.aspx> (8.04.2014)

The role of a Conceptual Framework. European Financial Reporting Advisory Group
European Financial Reporting Advisory Group, the French Autorité des Normes

Comptables, the Accounting Standards Committee of Germany, the Organismo Italiano di Contabilità and the UK Financial Reporting Council.

http://www.efrag.org/files/Conceptual%20Framework%202013/130601_CF_Bulletin_Framework_Role_-_final.pdf (1.04.2014)

Wong, P. (2004). Challenges and Successes in Implementing International Standards: Achieving Convergence to IFRSs and ISAs.

<http://www.ifac.org/sites/default/files/meetings/files/1156.pdf> (15.03.2014)

SUMMARY

REVENUE RECOGNITION: CONCEPTUAL PROBLEMS AND DEVELOPMENT OF THE NEW HARMONIZED STANDARD

Merle Laaneots

In a global economic environment, companies operate in a number of countries. Financial statements around the world may appear similar, but they differ between jurisdictions. These differences are caused by historical, social, economic and legal factors. This has led to a situation where there are no consistent definitions of financial statements' key elements and various criteria for recognizing and measuring the elements exist. Consistent, harmonized accounting principles would encourage regional cooperation and contribute to the economic growth.

Accounting profession has discussed about harmonizing accounting standards for decades. Author wanted to contribute to analyzing revenue recognition problems. The aim of this thesis was to analyze conceptual problems with revenue recognition and investigate whether the New Revenue Recognition Standard that was created in collaboration between the International Accounting Standards Board (IASB) and the Financial Accounting Standards Board (FASB) has resolved some of existing problems. The New Revenue Recognition Standard will not be a common standard for IASB and FASB. They worked together to develop the new principles and after the changes their accounting standards will be harmonized. But changes are formally not related, IASB will replace its existing standard and FASB will modify its current standards.

This paper focused on the IFRS and US GAAP standards, because the IASB and the FASB are the world's leading pioneers in developing accounting standards. Also these two organizations have worked closely over the past decade to harmonize their accounting standards. This thesis was timely and relevant because revenue recognition affects most

organizations and the New Revenue Recognition Standard was planned to be released in May 2014. The new standard is likely to apply to listed companies from the beginning of 2017, companies have only few years to understand and, if necessary, changes their business processes to comply with new requirements.

Author has used empirical-theoretical method. Comparisons and analyzes are mainly based on articles from scientific journals, accounting standards and expert's opinions. Two hypotheses were created to meet the objectives of this thesis:

1. There is no single definition of revenue, which is why the IASB's and the FASB's accounting principles and standards differ.
2. The New Revenue Standard created as a result of collaboration between the IASB and the FASB solves the differences between the existing concepts and principles.

Master's thesis consisted of two chapters. The first chapter focused on conceptual problems with revenue recognition. The nature of revenue is analyzed, first based on accounting dictionaries and lexicons, then based on IASB's and FASB's Conceptual Frameworks and specific revenue standards. The first hypothesis proved to be true only partly. Several revenue definitions exist and this may create confusion. But IASB and FASB define revenue quite similarly and different definitions in frameworks or standards appear not to be the reason for differences in accounting principles. Both, IASB and FASB define revenues based on income. This is conceptually wrong, revenues should be defined based on their nature. Conceptual conflict creates difficulties in implementing the accounting rules.

The second chapter explained why harmonizing is important and discusses different ways that harmonizing could take place. For example it is common for countries to implement IFRS partly or after modifying the standards. It is more important that companies use standards that are harmonized in nature rather than referring to specific accounting standards. Next a short overview of IASB's and FASB's collaboration project was given. Then existing and new revenue recognition standards were compared – definitions and recognition criteria. Findings indicate that IASB and FASB revenue recognition criteria will harmonize, but conceptual problems remain. Companies need to start using new five step model when recognizing revenues and estimates become more important.

In conclusion it is important that IASB and FASB continue working on harmonizing accounting standards. Even more important and urgent is to deal with conceptual problems. Unless fundamental problems are solved, practical difficulties will remain.

LISAD

Lisa 1. Tulu definitsioonide võrdlus

Viide definitsioonile	Termin	US / UK	Aasta	Raha saamine	Omandi-õiguse üleminek	Perioodi jooksul	Kaupade, teenuste eest	Kaupade, teenuste vm eest	Peamine tegevus	Sissetulek	Bilansi muutus
1	Revenue	UK	2000	x		x	x				
2		US	1994	x				x			
3		UK	1986					x		x	
4		UK	1993	x							
5		US	2010				x	x	x		x
6		US	2008						x	x	
7	Sale	US	2010	x			x				
8		UK	1999		x			x			
9		US	2008			x			x	x	
10	Sales	UK	1993			x	x				
11		UK	1986				x			x	
12	Income	US	2010					x			
13		UK	1986	x		x		x			x

Allikas: Autori koostatud sõnaraamatute (Longman business... 2000; Caruth, Stovall 1994; Ammer C., Ammer D. S. 1986; Brockington 1993; Siegel, Shim 2010; Mooney 2008; Bannock, Manser 1999) definitsioonide alusel

Lisa 2. Kasumi definitsioonide võrdlus

Viide definitsioonile	Termin	US / UK	Aasta	Raha saamine	Sissetulek pärast kulusid	Tulud miinus kulud	Jõukuse kasv	Bilansi muutus
1	Income	UK	2000	x	x			
2		UK	1993				x	
3		UK	1986	x	x			
4		US	2010	x		x		x
5		US	2008			x		
6	Profit	UK	1986			x		
7		UK	1999		x			
8		US	1994			x		
9		UK	1993			x		
10		US	2008			x	x	

Allikas: Autori koostatud sõnaraamatute (Longman business... 2000; Caruth, Stovall 1994; Ammer C., Ammer D. S. 1986; Brockington 1993; Siegel, Shim 2010; Mooney 2008; Bannock, Manser 1999) definitsioonide alusel

Lisa 3. FASB *Codification* valdkondade ja teemade lõikes

General Principles

105 Generally Accepted Accounting Principles

Presentation

205 Presentation of Financial Statements

210 Balance Sheet

215 Statement of Shareholder Equity

220 Comprehensive Income

225 Income Statement

230 Statement of Cash Flows

235 Notes to Financial Statements

250 Accounting Changes and Error Corrections

255 Changing Prices

260 Earnings per Share

270 Interim Reporting

272 Limited Liability Entities

274 Personal Financial Statements

275 Risks and Uncertainties

280 Segment Reporting

Assets

305 Cash and Cash Equivalents

310 Receivables

320 Investments—Debt and Equity Securities

323 Investments—Equity Method and Joint Ventures

325 Investments—Other

330 Inventory

340 Other Assets and Deferred Costs

350 Intangibles—Goodwill and Other

360 Property, Plant, and Equipment

Liabilities

405 Liabilities

410 Asset Retirement and Environmental Obligations

420 Exit or Disposal Cost Obligations

430 Deferred Revenue

440 Commitments

450 Contingencies

460 Guarantees

470 Debt

480 Distinguishing Liabilities from Equity

Equity

505 Equity

Revenue

605 Revenue Recognition

Expenses

705 Cost of Sales and Services

710 Compensation—General

712 Compensation—Nonretirement

Postemployment Benefits

715 Compensation—Retirement Benefits

718 Compensation—Stock Compensation

720 Other Expenses

730 Research and Development

740 Income Taxes

Broad Transactions

805 Business Combinations

808 Collaborative Arrangements

810 Consolidation

815 Derivatives and Hedging

820 Fair Value Measurement

825 Financial Instruments

830 Foreign Currency Matters

835 Interest

840 Leases

845 Nonmonetary Transactions

850 Related Party Disclosures

852 Reorganizations

855 Subsequent Events

860 Transfers and Servicing

Industry

905 Agriculture

908 Airlines

910 Contractors—Construction

912 Contractors—Federal Government

915 Development Stage Entities

920 Entertainment—Broadcasters

922 Entertainment—Cable Television

924 Entertainment—Casinos

926 Entertainment—Films

928 Entertainment—Music

930 Extractive Activities—Mining

932 Extractive Activities—Oil and Gas

940 Financial Services—Broker and Dealers

942 Financial Services—Depository and Lending

944 Financial Services—Insurance

946 Financial Services—Investment Companies

948 Financial Services—Mortgage Banking

950 Financial Services—Title Plant

952 Franchisors

954 Health Care Entities

958 Not-for-Profit Entities

960 Plan Accounting—Defined Benefit Pension Plans

962 Plan Accounting—Defined Contribution Pension Plans

965 Plan Accounting—Health and Welfare Benefit Plans

970 Real Estate—General

972 Real Estate—Common Interest Realty Associations

974 Real Estate—Real Estate Investment Trusts

976 Real Estate—Retail Land

978 Real Estate—Time-Sharing Activities

980 Regulated Operations

985 Software

995 U.S. Steamship Entities

Allikas: FASB Learning...

Lisa 4. Uue tulu standardi muudatused US GAAP-i valdkondade lõikes

Valdkond * / Muudatus	Underlying revenue recognition concepts	Time value of money	Collectibility	Licenses and rights to use	Delivery of product or performance of service	Constraint on the amount of revenue that can be recognized	Costs of obtaining a contract	Disclosures	Persuasive evidence	Fixed or determinable	Loss recognition (onerous test)	Contract modifications	Options for additional goods or services	Recognizing revenue over a period of time	Repurchase agreements	Determining standalone selling price	Transfers of nonfinancial assets	Deliverables	Costs of fulfilling a contract
605	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x					x
905	x	x			x														
908	x	x																	
912	x	x						x				x							
915	x	x																	
920	x	x		x															
922	x	x					x												
926	x	x	x	x	x	x		x	x	x		x				x			
928	x	x	x	x	x	x			x	x									
932	x	x						x											
940	x	x																	
942	x	x																	
948	x	x																	
952	x	x	x	x	x			x					x						
954	x	x	x				x				x								
958	x	x																	
970	x	x	x				x								x		x		
972	x	x	x												x		x		
976	x	x	x											x					
978	x	x					x												
980	x	x				x					x								
985	x	x	x	x	x	x			x	x	x	x	x	x		x		x	

Allikas: Autori koostatud FASB (Revenue Recognition - Potential...) alusel

Märkus: * valdkonda tähistab kood, koodide tähendust näeb lisast 3.